

Revista d'ensenyament de les Illes

PISSARRA

5 €

abril - maig - juny 2010

núm. 135

Sindicat de Treballadores i Treballadors-Intersindical de les Illes Balears **STEI-I**

La Sibil·la

CANDIDATA A
PATRIMONI
DE LA HUMANITAT
PER LA UNESCO

Col·labora-hi!

La UNESCO ha seleccionat el cant de la Sibil·la de Mallorca com un dels béns que opten a formar part de la llista mundial del patrimoni immaterial de la humanitat. Per aconseguir-ho, cal que totes les persones que en gaudim, l'escoltam, la cantam o participam en aquest acte hi donem el nostre suport amb la signatura.

Pots sumar-te a aquesta iniciativa al web

www.conselldemallorca.net/unesco

La teva adhesió pot fer que es reconegui universalment el patrimoni de Mallorca.

Bisbat de Mallorca

S
la Sibil·la
CANDIDATA A
PATRIMONI
DE LA HUMANITAT
PER LA UNESCO

Sibil·la del Santuari de Lluç. © Donata Murray

Editorial	5
Baltasar Porcel: les magnituds d'un continent literari	6
Damià Pons	
Tres viatges literaris de Baltasar Porcel per la Mediterrània	11
Pere Rosselló Bover	
Inici i final del teatre de Porcel: <i>Els condemnats i els dolços murmuris del mar</i>	15
Miquel Àngel Vidal	
Porcel atomitzat	19
Carles Cabrera	
Algunes notes sobre Baltasar Porcel	22
Bartomeu Fiol	
La invenció de Baltasar Porcel	23
Guillem Frontera	
Porcel. Els rastres que perduren	24
Pere Antoni Pons	
Porcel: un rebombori creixent	27
Melcior Comes	
Suggeriments de treball a partir del conte <i>El crim del salobrar</i> de Baltasar Porcel, adreçats a alumnes de Batxillerat	28
Joan Gelabert Mas	
Resseguint els paisatges porcelians	33
Llorenç Soldevila i Balart	
Sobre educació política	39
Antoni de P. Garau	
Treballar l'àmbit de la comunicació a un mòdul voluntari o a l'ESO a través d'un blog motiva l'alumnat	44
Antònia Lladonet i Riera	
Contes per a mirar el Món	47
La igualtat és cosa d'homes. Pares corresponsables, treballadors coherents	48
Miquel Àngel Arconada	
Innovació per a una millora de la convivència escolar a l'IES S'Arenal	53
Cándida Enciso Figueroa i Juan José Escobar Ballesteros	
Margalida Comas Camps (1892-1972)	58
Joan March Noguera	
Seqüeles del PRONADE sobre el Sistema Educatiu i les estructures del MINEDUC	60
Pere Polo Fernández	
Llibres	62

índex

PISSARRA

Revista periòdica d'informació de
l'ensenyament de les Illes Balears

EDITA:

Sindicat de Treballadores i Treballadors
Intersindical de les Illes Balears

Carrer Jaume Ferran, 58
07004 Palma

Tel. 971 90 16 00

Fax. 971 90 35 35

Pàg. Web: www.stei-i.org

E-mail:

mallorca@stei-i.org

llevant@stei-i.org

inca@stei-i.org

soller@stei-i.org

menorca@stei-i.org

eivissa@stei-i.org

CONSELL DE DIRECCIÓ I REDACCIÓ:

Francesc Xavier Alomar Novila

Gabriel Caldentey Ramos

Maria Camps Sintes

Francesc Cardona Natta

M. Antònia Font Gelabert

Tomàs Martínez Miró

Pere Polo Fernández

Joana Tur Planells

COORDINACIÓ:

Joan Lladonet

COORDINADOR DEL MONOGRÀFIC:

Bartomeu Cantarellas

S'agraeix la col·laboració de les autores i
dels autors dels articles.

MAQUETACIÓ, COMPOSICIÓ

I IMPRESSIÓ:

Antoni Martínez

Escola de Formació en

Mitjans Didàctics.

C/ Marià Canals, 13

07005 Palma

Tel. 971 91 00 60

PUBLICITAT:

Jaume Ferran, 58

07004 Palma

Tel. 971 90 16 00

FOTO DE LA PORTADA:

S. Amengual

IL·LUSTRACIONS DEL MONOGRÀFIC:

Ramon Canet

Els articles publicats en aquesta revista
expressen únicament l'opinió de les
seves autores i dels seus autors.

Dipòsit Legal: PM 533/77

ISSN: 1133-052X

Jornades Matemàtiques

MAIG 2010

ALCALÀ, Manuel i altres
Matemàtiques re-creatives.
2004 - 14.20 €

ALCALÀ, Manuel
Construcció del llenguatge matemàtic.
2002

ALSINA, Claudi
Ensenyar matemàtiques.
2007 - 22.80 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Primers nombres i primeres operacions.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Treball de les fraccions, El.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Estadística, combinatòria i probabilitat.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Lògica a totes les edats.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Superfícies, volums i línies.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Transformacions geomètriques.
2009 - 16 €

CANALS, M. ANTÒNIA
Problemes i més problemes.
2009 - 16 €

CORBALÁN, Fernando
Matemàtiques de los no matemáticos, Las
2008 - 13.70 €

**GIMÉNEZ, J. (Coord.)
SANTOS, Leonor**
Actividad matemática en el aula.
2007 - 16.20 €

**GIMÉNEZ, J.
DÍEZ-PALOMAR, J.
CIVIL, M. (Coords.)**
Educación matemática y exclusión.
2007 - 16.20 €

GIMÉNEZ, J. (Coord. i altres)
Proporción, La : Arte y matemáticas.
2009 - 14 €

GOÑI, Jesús M.
Desarrollo de la competencia matemática.
2008 - 19.70 €

GOÑI, J.M. (Coord. i altres)
Matemáticas e interculturalidad.
2006 - 14.30 €

ORTEGA, Tomás
Conexiones matemáticas. Motivación del alumnado y competencia matemática.
2005 - 17.40 €

**RICO ROMERO, Luís
LUPIÁÑEZ, J. L.**
Competencias matemáticas desde una perspectiva curricular.
2008 - 18 €

**SANTOS, Pedro
MUÑOZ, Juanes**
Matemáticas distraídas. 1 Primaria.
2006 - 10.70 €

**SANTOS, Pedro
MUÑOZ, Juanes**
Matemáticas distraídas. 2 Primaria.
2006 - 10.70 €

SEGARRA, Lluís
Problemas. Colección de problemas matemáticos para todas las edades.
R. 2008 - 14.80 €

editorial

Baltasar Porcel, mediterrani universal

A punt de complir-se un any del traspàs de la figura literària i cultural de Baltasar Porcel, l'STEI-i vol tenir un record cap a la persona i el personatge que de manera tan característica i significativa ha fet el paper, a vegades, de far, de mirall, altres –també de corquet crític- dins l'àmbit de la cultura catalana. Personatge polièdric, Porcel ha estat un escriptor prolífic, sovint polèmic, polifacètic –abraça tots els gèneres literaris, excepció feta de la poesia, tot i el lirisme que emanen tantes planes seves. Un escriptor observador de la realitat que l'ha traduïda –en narracions, algunes excepcionals- després de passar-la pel seu sedàs personal, vivencial, emocional, d'experiència viscuda o anhelada.

Els territoris transitats per Porcel abasten itineraris diversos, però es mostra molt especialment atent a la Mediterrània –pluralitat i unitat de cultures- i, dins aquest ampli marc, hi dedica molt de temps i espai a analitzar, mostrar, explicar, reflexionar sobre la llengua i cultura catalanes. Una actitud i una visió, de Porcel, que no són gens conformistes, sinó que sovint cerquen camins per redreçar el destí cap a una puixança i força que en el passat es va aconseguir, i que res no ens ha d'impedir de recuperar-les per al futur.

A l'STEI-i i a *Pissarra* ens hem de sentir bastant identificats amb la projecció que Baltasar Porcel i la seva obra han tengut, amb la seva actitud crítica i, fins i tot polèmica, però també conciliadora i renovadora; amb el seu quefer i la seva producció com “un futur d'excel·lència i llibertat per a la nostra cultura”. I per això, no sols és un mestre, sinó que en molts d'aspectes ha de ser un referent i un guia.

El número que teniu a les vostres mans –el 135- es fa seguint les passes d'altres anteriors que s'han dedicat a figures senyeres de la nostra cultura: la literatura, la història, la pedagogia, les ciències socials... Com sempre, i en aquesta ocasió de manera força significativa, la sol·licitud de col·laboració ha tengut resposta immediata, diligent i ben satisfactòria. Les aportacions les teniu tot seguit i esperam que les pugueu fruit com les hem gaudit a la Redacció. Per això, el Consell de Direcció i Redacció de *Pissarra* vol agrair a les 10 persones d'aquest número especial –C. Cabrera, M. Comes, B. Fiol, G. Frontera, J. Gelabert, D. Pons, P. A. Pons, P. Rosselló, Ll. Soldevila i M. A. Vidal- la seva aportació. També al *Grup Serra* la cessió de la fotografia de la portada i al seu autor, Sebastià Amengual, el permís de reproducció. Finalment, a Ramon Canet per les il·lustracions que acompanyen el dossier Porcel. A tothom, gràcies per la seva receptivitat, disposició i atenció.

Baltasar Porcel:

les magnituds d'un continent literari

Damià Pons,

Universitat de les Illes Balears

Baltasar Porcel (Andratx, 1937 - Barcelona, 2009) es va dedicar durant més de cinc dècades a l'escriptura. Als quinze anys, ja va publicar el primer article –una descripció del barri on havia nascut i vivia– al setmanari *Andraitx*, i el darrer va sortir a *La Vanguardia* tot just deu dies abans de la mort. Entremig d'aquestes dues fites, una producció de magnituds quantitatives molt considerables: nou peces teatrals, setze novel·les, un centenar de contes, més de vuit mil articles de dos mil cinc-cents espais a *La Vanguardia*, un miler més d'articles i reportatges a diferents publicacions, quasi tres centenars d'entrevistes... Una gran part d'aquests treballs periodístics varen acabar desembocant en un nombre molt considerable de volums de prosa de no ficció. Tanmateix, la quantitat d'obra d'un escriptor mai no pot ser en ella mateixa un indicador de rellevància. El que importa és, evidentment, el nivell de qualitat que s'ha aconseguit. Idò bé, al marge que haguem fet o no una lectura personal de l'obra de l'andraitxol, per tal de fer-nos-en sense intermediaris una opinió pròpia, hi ha tot un caramull d'avaluacions externes que ens permeten deduir que la seva producció escrita va assolir uns nivells molt elevats d'excel·lència. D'entrada, constatam que va guanyar tots els premis importants, literaris i institucionals, que es concedeixen als Països Catalans. I també una bona partida de guardons i reconeixements estatals i internacionals (a França, Itàlia, els Estats Units). Igualment cal prendre en consideració el gran nombre de traduccions de què ha estat objecte la seva obra narrativa i el llibre *Mediterrània*. Onatges tumultuosos. Els crítics també han avalat la categoria de la literatura porceliana. De l'àmbit català, cal tenir en compte, entre moltes altres, les valoracions absolutament positives que n'han fet Joaquim Molas i Rosa Cabré. A nivell internacional, és important recordar les paraules del crític nord-americà Harold Bloom en una entrevista que li feren fa uns anys a *La Vanguardia*: va dir, més o menys, que Porcel era en aquells moments un

dels millors novel·listes del món i que podia ser tan mereixedor del Premi Nobel de literatura com algun dels més grans escriptors del moment, concretament va citar Philip Roth. Tot plegat, les evidències assenyalen que l'obra de Porcel, a més de ser molt extensa, és reconeguda com d'una gran qualitat intel·lectual i artística. Tot i així, com gairebé sempre sol passar, és evident que no tota la seva producció és igual d'important, hi ha obres majors i d'altres no tan aconseguides, unes són més ambicioses i transcendents i altres més lleugeres i més circumstancials. Donem una ullada, esquemàtica i per això inevitablement superficial, a l'obra de Porcel, la qual té com a principal característica que abasta tots els gèneres literaris, amb l'excepció de la poesia.

L'obra teatral

Durant la primera joventut, a Andratx i a Palma, en el marc de les activitats promogudes per determinades congregacions religioses, Porcel va participar en diverses representacions teatrals. Podríem dir que de bon principi va patir el verí del teatre. I com a escriptor jove amb aspiracions de convertir-se en un professional de la ploma, en un primer moment va creure que l'objectiu seria possible en la mesura que combinàs l'activitat periodística amb la producció narrativa i la teatral. Fins al 1965, aquestes són les tres línies que desenvolupa més o menys amb la mateixa intensitat. Tanmateix, amb la publicació del volum *Teatre* (1965), encapçalat per un pròleg extens i elogiós de Joaquim Molas, posa punt i final a la producció dramàtica, amb tan sols una excepció molt posterior, *Els dolços murmuris de la mar* (1981), un text que en realitat va tenir l'origen en un encàrrec televisiu i no en un renovat afany de tornar als escenaris. Per quines raons Porcel va deixar tan aviat de conrear el gènere teatral? L'explicació possiblement sigui múltiple: a) va adonar-se que en el cas del teatre l'autoria sempre acabava estant molt mediatitzada, fins i

tot falsejada, en la mesura que els textos finalment arribaven als espectadors a partir de la lectura i la interpretació que en cada cas n'havia fet el director; Porcel va tenir una experiència en aquest sentit que el va desplaure molt; b) va comprovar que l'escena teatral catalana, inclosa la barcelonina, era un món tan precari i tan poc professionalitzat que molt difícilment podria satisfer els seus objectius com a escriptor; i c) a partir de 1965, va tenir l'oportunitat de dedicar-se al treball periodístic amb regularitat i a mitjans de prestigi (a *Serra d'Or*, des de 1963, però va ser el 1965 quan començà a publicar-hi entrevistes, a *Destino*, el 1965, i a *La Vanguardia*, el 1967), amb la qual cosa va optar de manera definitiva per una professionalització exclusivament centrada en la producció narrativa i la periodística. Tot i la seva retirada teatral prou abans dels trenta anys, Porcel va fer contribucions importants a l'escena catalana, i en especial a la mallorquina, la qual en aquella època encara estava quasi del tot monopolitzada per l'anomenat teatre regional. Porcel introduí noves temàtiques i fou un dels primers a incorporar al teatre català dels inicis dels seixanta els corrents que en aquell moment marcaven l'avançada a Europa. Així, amb *Els condemnats* tractà conflictes morals de gran intensitat, amarats de regust existencialista; amb *La simbomba fosca*, s'acostà al teatre de l'absurd; i amb *Romanç de cec* i *Història d'una guerra*, féu dues contribucions ideològicament crítiques –rebuig del militarisme– amb el sistema aleshores vigent, fent ús de les tècniques del teatre èpic brechtia. La dedicació de Porcel al teatre va ser certament fugaç però de cap de les maneres irrellevant.

L'obra narrativa

L'escriptor Baltasar Porcel sobretot va ser un gran narrador. Setze novel·les i un centenar de contes per construir un món de ficció farcit d'ingredients que remetien a la identitat personal del mateix Porcel i també als entorns –Andratx, Mallorca, Barcelona, la Mediterrània– dins dels quals l'autor va desenvolupar la seva aventura vital i intel·lectual. En relació a la naturalesa dels

materials vivencials aprofitats literàriament, l'obra podria classificar-se en els quatre blocs següents:

- a) A *Solnegre* (1961) i a *Els escorpins* (1965), vivències personals de caire existencial. Novel·les iniciàtiques: la malaltia de la incertesa, la consciència de la necessitat de construir-se una personalitat afermada, les vacil·lacions a l'hora d'adquirir la capacitat de conduir la pròpia vida... Ens movem en els paràmetres del realisme psicològic.
- b) Les vivències andritxoles i familiars són la matèria primera d'un nombre considerable d'obres: *La lluna i el 'Cala Llamp'* (1963), *Els argonautes* (1968), *Difunts sota els ametlers en flor* (1970), *Cavalls cap a la fosca* (1975), *Les primaveres i les tardors* (1986) i *El cor del senglar* (2000). A les obres inicials, una mirada realista per a copsar el món exterior i una transcripció literària d'encuny objectivista. Posteriorment, una mirada subjectiva i la recreació d'un món farcit d'elements i de fets que en gran mesura pertanyen a l'àmbit del meravellós: són les novel·les que formen el cicle del mite d'Andratx, anomenat així per Joaquim Molas. Podríem parlar de realisme mític. Un espai (Orlandis) i uns personatges encara no sotmesos a l'autoritat de la racionalitat o a la llei d'un o altre sistema d'ordre (la religió catòlica, la institucionalització política, els convencionalismes socials). Mariners i contrabandistes, pirates i emigrants, bubotes i viatgers, nissagues i històries familiars, éssers abocats a conductes molt instintives i molt primàries, amb pràctiques explosives de sexualitat frenètica o de violència impietosa. Talment com si cada novel·la –un reflex hiperbòlic d'un marc etnocèntric en el qual coexisteixen sense desajusts la quotidianitat previsible i l'excepcionalitat de l'element quasi màgic–, fos l'escenari on les forces d'una natura –humana, meteorològica, ambiental– encara arcaica estiguessin representant la coreografia de l'existència primigènica, en un estadi de dimensió purament cosmològica i antropològica.

c) A *Les pomes d'or* (1980) i *Els dies immortals* (1986), va aprofitar les nombroses vivències 'cosmopolites' –físiques i intel·lectuals– que havia anat acumulant, des de les darreries dels seixanta, a partir dels seus múltiples viatges a espais que podríem qualificar de culturalment exòtics: determinades parts de la Mediterrània, la Xina, l'Àfrica negra... L'obra *Mediterrània. Onatges tumultuosos* (1996) també formaria part d'aquest grup, encara que des d'una perspectiva assagística i no narrativa. I tal vegada també hi podríem incloure la novel·la *L'emperador o l'ull del vent* (2001), en aquest cas concebuda des del vessant de la vivència historicista.

d) Els espais vitals essencials per a Porcel varen ser, lògicament, Andratx/Mallorca i Barcelona/Catalunya. L'illa sobretot va proveir-lo d'un cabal impressionant d'històries que li serviren per construir, en general, una manifestació pre-il·lustrada i pre-moderna de la realitat humana i social. Són les obres del mite d'Andratx. Barcelona i Catalunya, en canvi, varen aportar-li el bagatge del coneixement intel·lectual, el sistema conceptual i referencial vàlid per a l'anàlisi ideològica i sociopolítica, la interconnexió amb sistemes d'idees d'àmbit universal, i també l'oportunitat de poder intervenir, com a escriptor i des d'unes plataformes més o menys eficaces, en la configuració de la realitat canviant de cada un dels diferents moments històrics. De la coneixença directa de la Catalunya i de la Mallorca contemporànies, i des d'una condició d'observador-protagonista, Porcel en va extreure els personatges, les situacions i els conflictes que farceixen les novel·les *Lola i els peixos morts* (1994), *Ulisses a alta mar* (1997), *Cada castell i totes les ombres* (2008) i *Olympia a mitjanit* (2004). Les tres primeres, en referència al medi polític, social i moral barceloní i català; la quarta, centrada en la Mallorca dels darrers seixanta anys, el temps en què l'illa ha rebut l'impacte de la revolució turística, la cultura tecnològica de masses i la implantació de la societat del benestar, amb

els canvis profunds de caràcter econòmic, demogràfic, social i moral que dels tres fenòmens se n'han derivat, fins al punt que ha passat de ser una societat tradicional i etnocèntrica a una altra que ha estat i està sotmesa a processos acceleradíssims de canvi que produeixen despersonalització i descohesió, i alhora un profund desconcert col·lectiu. Per afrontar el tractament de la contemporaneïtat catalana i mallorquina, Porcel adopta un registre que podríem qualificar de realisme sarcàstic. D'aquestes novel·les se'n desprèn, en general, i a partir de les diferents tipologies de personatges, una atmosfera de decepció i de descreença, de profunda desorientació individual i de relació cínica amb l'entorn.

Les obres narratives de Porcel són una mena d'extenses memòries personals, en certa manera una autobiografia, la qual, però, no és de cap de les maneres un inventari objectiu dels fets de la pròpia vida real, sinó el canemàs que l'autor ha anat construint amb tot allò que ha viscut i també amb tot allò que hauria volgut viure, o ha vist o ha imaginat, o ha conegut físicament o intel·lectualment, o ha tengut o ha desitjat. I igualment amb tot allò que ell mateix és i, alhora, amb tot el que inevitablement hauria acabat essent si no hagués donat a la seva vida l'impuls de la voluntat i de l'ambició. A bona part de la seva narrativa –i també a la prosa de no ficció– la realitat exterior tan sols hi ha desembarcat amb posterioritat a haver-se filtrat pel jo –poderós, individualista, excessiu– de l'autor. Així, l'ús habitual que fa del recurs de l'autoficció es converteix en una opció del tot coherent. Que un personatge d'*El cor del senglar* s'anomeni Baltasar Porcel no respon en cap cas a una decisió gratuïta. És una aposta que té un sentit ben substancial. En l'obra de Porcel hi ha una qüestió absolutament nuclear: les novel·les acostumen a ser, molt primordialment, la història de la construcció d'una individualitat entremig i en contra del magma complex i en bona mesura ingovernable de la realitat social i humana. Un jo, alhora real i ficcional, que s'afirma, coratjat i energètic, contra el no-jo, el qual acaba adoptant múltiples cares: la

mediocritat, la submissió, l'apatia, la incapacitat d'alliberar-se dels condicionaments del medi, l'opció de plantejar-se la vida tan sols com una pràctica de supervivència...

La prosa de no ficció

El gruix més voluminós de l'obra de Porcel pertany a algun dels diferents gèneres de la prosa de no ficció. Hi trobam l'article d'opinió i el reportatge, el llibre de viatges i la biografia, l'entrevista i l'assaig polític o històric. El volum total d'aquesta producció és enorme: és el fruit d'una dedicació professional a l'escriptura al llarg de cinquanta-cinc anys. De la conjunció de tots aquests materials en sèries diverses, se'n varen derivar nombrosos reculls, els quals en ocasions foren sotmesos a múltiples

processos de metamorfosi fins al punt que amb els anys varen donar origen a llibres de títols diferents. Ara i aquí no cal fer-ne un inventari exhaustiu. Tan sols assenyalar algunes fites majors. Als volums *Punts cardinals* (1991), el tercer tom de les seves *Obres completes*, i *Geografías expectantes* (2004) hi ha una mostra dels seus articles breus de *La Vanguardia*. Al periòdic, hi va començar a col·laborar el 1967. I a partir del 30 de novembre de 1982, va treure-hi una columna diària. Es tracta d'uns escrits d'uns dos mil cinc-cents espais que, en general,

ofereixen un procés obert de reflexió sobre algun fet o element de rellevància de la realitat política, social o cultural del moment. Sense cap doctrinarisme apriorístic, Porcel pensa i opina, d'una manera sempre molt oberta i molt personal, amb un estil apressat, amb espontaneïtat i llibertat, i a partir d'un pòsit molt considerable de coneixements, profunds i amplis, sobre la història, l'art, la cultura, les idees polítiques, les experiències col·lectives i individuals més rellevants, tant del passat com del present.

Un altre títol important de la prosa de no ficció porceliana és el titulat *Totes les Balears* (1991), quart volum de les *Obres completes*. Són sis-cents setantadues pàgines que arpleguen quasi la totalitat dels materials que l'autor va dedicar a les diferents Illes Balears, incloses Cabrera i Sa Dragonera. Descripcions de llocs,

evocacions de personatges, reconstruccions de fets històrics. Hi podem trobar, entre moltes altres coses, des d'una teoria sobre el caràcter dels mallorquins fins a un reportatge sobre els hippies a Formentera, un gran nombre de semblances de personalitats rellevants -Joan Alcover i Joan March, Francesc de Borja Moll i Llorenç Villalonga, Isidor Macabich i Josep Sureda i Blanes-, resums de la història de cada una de les illes i relats de pirates i de bubotes, històries protagonitzades per personatges molt novel·lescos -el *Papillon* eivissenc, el llucmajorer Pere de Son

R. Canet. Sense títol 2002. Vinilica sobre paper 121 x 159.

Gall, creador d'un aparell volador, l'assassí del socialista francès Jean Jaurès-, o aproximacions a determinats estrangers que varen tenir una relació amb Mallorca, més o menys intensa, S'Arxiduc o Jorge Luis Borges, per exemple. *Totes les Balears*, un llibre que n'integra molts d'anteriors -el principal dels quals és *Les illes, encantades* (1984), que és, a la vegada, un aplec de volums previs-, també inclou l'assaig històric *Els xuetes*, aparegut per primera vegada el 1968.

A la segona meitat dels seixanta i a les primeries dels setanta, Porcel va dedicar-se a fons a la pràctica de l'entrevista, a les revistes *Serra d'Or* i *Destino*. A la segona meitat dels setanta va publicar diversos llibres que eren entrevistes exclusivament dedicades a un únic personatge: els polítics Josep Tarradellas, Josep Pallach i Jordi Pujol. Fou, sense cap mena de dubte, un innovador del gènere: les seves aproximacions als entrevistats -grans personatges dels Països Catalans, i també d'altres d'estatals i d'internacionals-, són les pròpies d'un novel·lista molt destre -descripció detallada del lloc, retrat psicològic i moral, reconstrucció de la peripècia vital, interpretació ideològica, preguntes perspicaces, diàlegs àgils i engrescadors...- i, alhora, les d'un periodista que compta amb una base cultural sòlida i extensa. Amb la recopilació de les aparegudes a *Destino*, en va formar dos volums, amb un títol que coincidia amb el de la secció de la revista: *Los encuentros* (1969 i 1971). Així mateix, cal esmentar *Personajes excitantes* i *La revuelta permanente* -n'és el protagonista un dirigent anarquista-, ambdós de 1978. El volum *Grans catalans* (1994), el sisè de les *Obres completes*, és, amb setanta entrevistes, la recopilació més extensa i substancial que va publicar de mostres d'aquest gènere. N'hi ha una edició parcial posterior: el volum *L'àguila daurada. Grans creadors a la Catalunya del segle XX* (2003). Gràcies a la veu i la memòria de trenta personatges que en trobar-se amb Porcel ja tenien una experiència vital immensa, amb la lectura d'aquest llibre el lector pot conèixer de primera mà la història viva de tot un segle. Entre els entrevistats, hi ha

Víctor Català, Josep Carner, Pau Casals, Frederica Montseny, Josep Lluís Sert, Josep Trueta, Salvador Dalí, Josep Pla, Francesc de Borja Moll, Llorenç Villalonga, Mercè Rodoreda, Joan Fuster, Antoni Tàpies, Josep Tarradellas, Jordi Pujol... El que va pretendre Porcel amb aquestes entrevistes va ser convertir una llarga sèrie de grans personatges en «emblemes de la comunitat», d'una comunitat nacional que en el tram final del franquisme encara tenia la condició de prohibida. L'objectiu era demostrar i dir que els països del català tenien una tradició cultural, social i política molt potent i que, si en el passat l'havien tenguda, res no els impedia que tinguessin la voluntat i la possibilitat de tornar-la a tenir en el futur.

Mediterrània. Onatges tumultuosos (1996) és una altra mostra excel·lent de la prosa de no ficció de Porcel. Per a l'escriptor, la Mediterrània és la seva pàtria natural, dins la qual s'insereixen la seva pàtria vivencial i emocional -Mallorca-, i la seva pàtria cultural-nacional, Catalunya, els Països Catalans. El llibre és una «història de les civilitzacions mediterrànies, els seus pobles i els seus individus singulars, i els seus paisatges». Un dels grans atractius de l'obra és que s'hi combina el relat historicocultural i artístic amb les experiències de la Mediterrània viscudes pel mateix autor. Porcel acaba essent un personatge que s'identifica tan absolutament amb el món que descriu que a l'hora de construir l'arquetipus de l'home mediterrani en bona mesura s'autoretrata: una persona individualista i creativa, sense esquemes mentals explícits ni apriorístics ni rígids, una persona que prioritza el fet de viure al fet de pensar sobre el viure.

El viatge vital de Baltasar Porcel va acabar-se el primer de juliol de l'any passat. Ara ens queden els tresors que va anar engendrant amb la seva creativitat intensa i amb la seva laboriositat infatigable. El conjunt de l'obra que va deixar el converteixen sense cap mena de dubte en un dels autors més importants de la literatura catalana del darrer segle i mig. □

Tres viatges literaris de Baltasar Porcel per la Mediterrànea

Pere Rosselló Bover,
Universitat de les Illes Balears

L'activitat viatgera de Baltasar Porcel va abastar pràcticament tota la seva vida d'escriptor. Els viatges i la literatura foren per a ell dos fets indestriables. Dels viatges, en varen néixer articles i llibres i li oferiren matèria per a nombrosos episodis de les seves novel·les. Sens dubte, Porcel heretà l'atenció per l'activitat viatgera que varen tenir alguns autors catalans de les primeres dècades del segle xx: Josep M. de Sagarra, Aurora Bertrana, Josep Pla... Com Pla –i a diferència de Sagarra i de Bertrana–, Porcel descobreix l'interès del propi país com a matèria literària. Hi ha, sens dubte, un valor pedagògic en els seus llibres de viatges, que ens parlen de les Balears, dels Països Catalans i de tota la Mediterrània. No es tracta de transportar-nos a indrets exòtics, sinó de descobrir-nos l'entorn on vivim i que, sovint, desconeixem.

Els tres llibres de Baltasar Porcel de què donam notícia en aquests article –*Arran de mar*, *Camins i ombres* i *Mediterrània. Onatges tumultuosos*– són tres viatges al nostre entorn plens de possibilitats didàctiques, a més dels valors literaris que contenen. Geografia, història, art, literatura, cultura popular, antropologia, gastronomia... Tot hi té cabuda, sota la mirada d'aquest viatger incansable i narrador excepcional que fou Baltasar Porcel. Bastarà oferir una visió sintètica del seu contingut per veure la utilitat didàctica que, al nostre parer, aquests tres llibres tenen.

ARRAN DE MAR. VIATGES I FANTASIES (1967)

Arran de mar és un recull d'articles i treballs diversos, inèdits o ja publicats a la premsa en el moment en què el llibre va aparèixer, que tenen com a element comú constituir un viatge per diversos indrets de les costes dels Països Catalans. A l'explicació inicial, Porcel assenyala

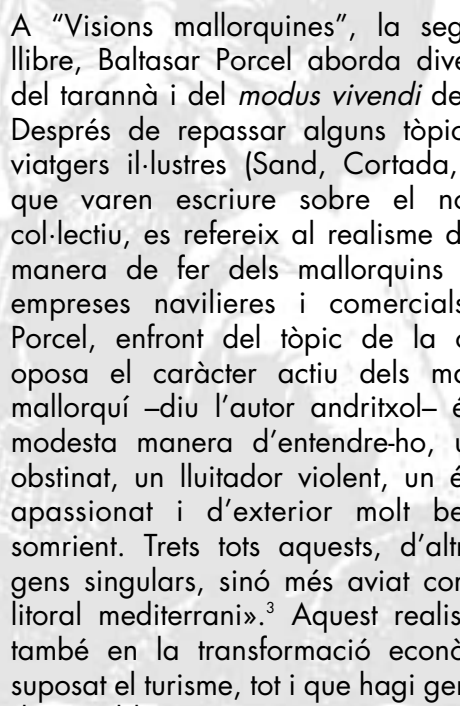
que «aquest llibre tracta de gent i terres del país situades arran de mar»: és a dir, en l'àmbit mediterrani en què l'escriptor també se situa, atès que per a ell «l'existència i el paisatge resulten difícils de comprendre sense un horitzó marí».¹

Es tracta d'un llibre format per reportatges, juntament amb alguns relats breus, per la qual cosa realitat i fantasia hi queden unides. Tanmateix, el punt de vista sempre és realista, ja que responen a l'objectiu «de donar un testimoni d'una certa validesa, de narrar una història humana o d'estudiar problemes roents».² L'autor considera que els textos del volum són «escrits de creació literària sobre la realitat del país», que han estat escrits adesiara al llarg d'un període més o menys d'uns deu anys. Així, el més antic inclòs al volum és el relat *Petit nocturn*, que duu data de 1956.

Arran de mar es divideix en sis parts. La primera, "La terra andritxola", comença tot situant-nos en l'entorn geogràfic del paisatge i del poble i, després es refereix als principals esdeveniments històrics que han determinat la vida dels andritxols: la conquesta catalana, les revoltes foranes dels segles xv i xvi, la pirateria, etc. Els capítols següents d'aquesta primera part estan dedicats a aspectes de l'entorn d'Andratx i dels seus personatges: la descripció de l'illa de sa Dragonera, el retrat d'un avantpassat (l'oncle Nofre) amb fama d'espiritista i de maçó, el retrat de l'amo Antoni Rodella (que fou soldat a la guerra colonial del 1898), el pastor Lluc, els records de les històries de pirates i les llegendes de fantasmes que encara són conservades en la memòria col·lectiva... Aquesta part es clou amb tres narracions relacionades amb el món andritxol: *Petit nocturn*, *Els penjats* i *La lluna feliç*. Es tracta de tres dels primers contes de Porcel escrits al final dels anys 50, que palesen un cert ressò del realisme imperant aleshores.

¹ Baltasar Porcel: *Arran de mar. Viatges i fantasies* (Barcelona: Editorial Selecta, 1967), p. 7.

² *Ibidem*, p. 8.

A "Visions mallorquines", la segona part del llibre, Baltasar Porcel aborda diversos aspectes del tarannà i del *modus vivendi* de la nostra illa. Després de repassar alguns tòpics tractats per viatgers il·lustres (Sand, Cortada, Rusiñol, etc.) que varen escriure sobre el nostre caràcter col·lectiu, es refereix al realisme dominant en la manera de fer dels mallorquins i a les seves empreses navilières i comercials del passat. Porcel, enfront del tòpic de la calma illenca, oposa el caràcter actiu dels mallorquins: «el mallorquí –diu l'autor andritxol– és, a la meua modesta manera d'entendre-ho, un treballador obstinat, un lluitador violent, un ésser d'interior apassionat i d'exterior molt ben compost i somrient. Trets tots aquests, d'altra banda, no gens singulars, sinó més aviat comuns en tot el litoral mediterrani».³ Aquest realisme es palesa també en la transformació econòmica que ha suposat el turisme, tot i que hagi generat una sèrie de problemes greus, que Porcel analitza: l'anòmala situació lingüística, la immigració, el desastre urbanístic, etc. Com l'anterior, aquest apartat també inclou alguns articles sobre fets i personatges singulars, com el sojorn a Mallorca de George Sand, Pere de Son Gall –inventor d'un precedent de l'helicòpter– o la figura popular del dimoni d'Algaida.

Les tres parts següents, més breus que les dues anteriors, són molt més unitàries i narren cada una un viatge a un indret costaner dels Països Catalans. La tercera part és un "Viatge a les Pitiüses", que constitueix la narració d'un passeig per les illes d'Eivissa i de Formentera. Porcel forneix la seva descripció amb dades objectives i no oblida tampoc l'aspecte cultural i literari, tot referint-se als principals escriptors pitiusos. La quarta part és un viatge per "La costa d'Alacant": el Mojón, Torrevieja, Guardamar, Santa Pola, Alacant, Vilajoiosa, Benidorm, Altea, Casp i el penyal d'Ifak, Moraira i Dènia. Naturalment, aquest trajecte el porta a tractar qüestions com la situació de la llengua o les transformacions que ens ha dut el turisme. I la cinquena part ens situa

en "El golf de Roses": l'Escala, el cap de Creus, Empúries, Sant Martí, Sant Pere Pescador, el riu Fluvià, Roses... Naturalment, el relat d'aquest viatge conté nombroses informacions de caràcter històric referents als llocs visitats.

Finalment, "Impressions barcelonines", la sisena i última part del llibre, torna a ser un conjunt d'articles variats –que tracten aspectes més parcials que els apartats anteriors–, ambientats aquest cop a Barcelona. El primer comença narrant la seva arribada a Barcelona en la joventut quan va establir-s'hi, la qual cosa el duu a una sèrie de reflexions sobre la ciutat. En els capítols següents Porcel ens presenta alguns aspectes concrets de la vida barcelonina: una nit d'òpera al Liceu, les actuacions a la sala de festes Drac, la descripció del paisatge de Vallvidrera, la visita a una casa del Vallès, etc.

En conjunt, les proses d'*Arran de mar* estan relacionades amb la dedicació periodística, el vessant creatiu i l'activitat viatgera de Baltasar Porcel. Tot seguint l'exemple dels reportatges a indrets del nostre país, conreat magistralment per Josep Pla, Porcel ens duu de la mà pels llocs que coneix, sense oblidar que els homes i els pobles són fruit també del seu passat històric.

CAMINS I OMBRES (1977)

A *Camins i ombres* Baltasar Porcel ens redescobreix indrets del nostre país, tot mostrant-nos-els des de la perspectiva insòlita que li atorga el coneixement de la gent i del passat històric del país. *Camins i ombres* és, pràcticament, una continuació d'*Arran de mar*, publicat deu anys abans. El llibre va aparèixer quan l'escriptor ja havia complert quaranta anys. A la introducció Porcel es refereix a la importància que els viatges han tingut en la seva vida: «la idea del viatge, fins i tot la seva obsessió, ha estat una de les que amb més persistència m'han acompanyat. Suposo que

³ *Ibidem*, p. 102.

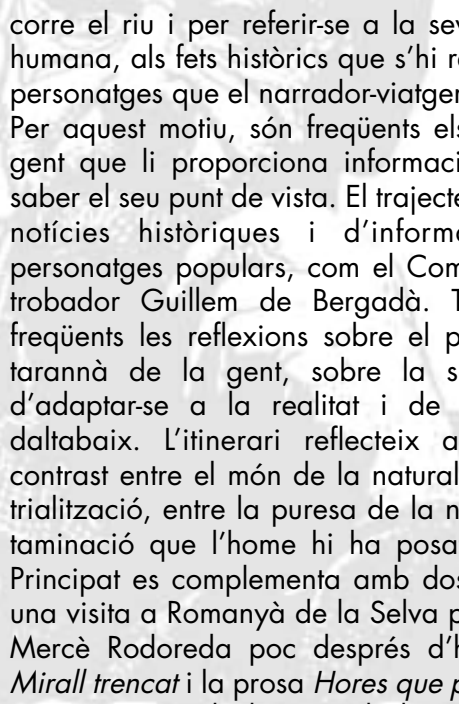

R. Canet. Sense títol 2004. Vinílica sobre paper 114 x 146 cm.

hi deu haver, d'entrada, quelcom de visceral que m'hi empeny». ⁴ El nostre narrador fa una apologia del viatge, entès com a «interiorització» dels llocs, dels fets i de les persones que hom ha conegut durant el trajecte. Vist així, l'important no és la distància recorreguda, sinó la intensitat de l'experiència viscuda, l'impacte experimentat. D'aquesta manera, Porcel justifica que es tracti, com en els textos d'*Arran de mar*, de viatges per les terres dels Països Catalans, en els quals no sols pretén descriure la realitat objectiva, sinó també descobrir-hi els aspectes més poètics i encantats.

El llibre es divideix en cinc parts, d'extensió desigual, corresponent a cada un dels grans territoris de què ens parla. La primera part, que ocupa la meitat de l'obra, se situa "Al Principat" i conté sobretot l'extens relat d'un recorregut al llarg del curs del riu Llobregat, des del seu naixement a Castellar de n'Hug fins a la seva arribada al mar. El trajecte és una excusa per presentar els diversos pobles i ciutats (la Pobla de Lillet, Fígols, Berga, Gironella, Balsareny, Sallent, Sant Vicenç de Castellet, Monistrol, Montserrat, el Bruc, Olesa, Martorell, Sant Andreu...) per on

⁴ Baltasar Porcel: *Camins i ombres. Del Llobregat a l'Alguer, una visió encantada de les terres catalanes, amb il·lustracions d'Arranz Bravo i Bartolozzi* (Barcelona: Editorial Selecta, 1977), p. 9.

corre el riu i per referir-se a la seva composició humana, als fets històrics que s'hi relacionen i als personatges que el narrador-viatger hi va trobant. Per aquest motiu, són freqüents els diàlegs amb gent que li proporciona informació o que li fa saber el seu punt de vista. El trajecte és amarat de notícies històriques i d'informacions sobre personatges populars, com el Comte Arnau o el trobador Guillem de Bergadà. També hi són freqüents les reflexions sobre el país i sobre el tarannà de la gent, sobre la seva capacitat d'adaptar-se a la realitat i de superar cada daltabaix. L'itinerari reflecteix així mateix el contrast entre el món de la naturalesa i la industrialització, entre la puresa de la natura i la contaminació que l'home hi ha posat. El viatge al Principat es complementa amb dos textos breus: una visita a Romanyà de la Selva per parlar amb Mercè Rodoreda poc després d'haver publicat *Mirall trencat* i la prosa *Hores que passen a Mont-Ras*, on evoca la història de la reina Draga de Sèrbia.

La segona part recull tres textos sobre tres ciutats "Del País Valencià", que relaciona amb figures del món literari o històric: Gandia, vinculada a Ausiàs March, Joanot Martorell i als Borja; Peníscola, lligada a Pere de Luna, l'antipapa Benet XIII, personatge que Porcel també havia introduït a la novel·la *Cavalls cap a la fosca* (1975); i Monòver, poble on es troba la casa museu d'Azorín, que el narrador-viatger visita. "Del Rosselló a Andorra", la tercera part, adopta la forma d'un breu dietari, format tan sols per les anotacions fetes durant tres dies a Perpinyà, Ceret i Andorra. La visita a Perpinyà li suggereix el contrast entre la història dels reis de Mallorca i la situació actual del català al Rosselló, la qual cosa el porta a reflexionar sobre la parcialitat de la veritat històrica («La Història sempre dona la raó al vencedor»⁵) i sobre la necessitat de no renunciar a la nostra personalitat: «Per europeistes, aquests joves són rossellonistes. Ésser cada un qui és, i després ésser tots plegats.

No formar la unitat despersionalitzant-se».⁶ La quarta part, "Les Illes", recull sis treballs sobre aspectes concrets de les Balears: el relat d'un passeig amb barca, d'interès gastronòmic, per les aigües de la Dragonera; una reflexió irònica sobre la ciutat de Palma; el retrat necrològic d'Antoni Calafell, l'impressor del setmanari local *Andratx*, on Porcel començà a escriure de molt jove; un diàleg amb Llorenç Villalonga, a l'ombra de la Seu; una descripció de l'Eivissa ocupada pels *hippies*; i un altre dietari breu situat a Sant Telm, on reflexiona sobre la seva relació amb la naturalesa i sobre la crueltat de la vida. Finalment, "Mar enllà", l'última part de *Camins i ombres*, està formada per una prosa curta sobre l'Alguer, en què també medita sobre les nostres arrels.

MEDITERRÀNIA. ONATGES TUMULTUOSOS (1996)

El tercer dels llibres a què ens volem referir és *Mediterrània. Onatges tumultuosos*. Es tracta d'un extens assaig, en què Porcel exposa la seva visió personal del món mediterrani. És una obra difícil de classificar, perquè es pot considerar alhora un llibre d'història, un relat de viatges amb pàgines autobiogràfiques, un assaig de sociologia, etc. L'autor defineix *Mediterrània. Onatges tumultuosos* com «una mena de narració èpica però també lírica, efectista i arbitrària, verídica, expressionista en lloc de naturalista, de la història de les civilitzacions mediterrànies, els seus pobles i els seus individus singulars, els seus paisatges».⁷ Tècnicament també és un text polimòrfic, ja que hi trobam narració en primera i en tercera persona, fragments de descripció, argumentacions, etc. El tema del Mediterrani i la força expressiva de l'estil, com en les seves novel·les, li dona unitat. Porcel posa una atenció especial en la història de les grans civilitzacions que han poblat la conca mediterrània, atès que la historiografia ha desatès força l'estudi del

⁵ *Ibidem*, p. 128.

⁶ *Ibidem*, p. 129.

⁷ Baltasar Porcel: *Mediterrània. Onatges tumultuosos*. Pròleg d'Edgar Morin (Barcelona: Edicions Proa, 2002, 2a), p. 11.

factor mediterrani. Tot i això constata que la Mediterrània durant molts de segles va esser el centre del món occidental. A una ingent aportació de dades històriques i sociològiques, el narrador uneix el relat de les experiències personals dels seus viatges per aquestes terres. D'aquesta manera hi afegeix el caràcter de reportatge que transmet una vivència pròpia. *Mediterrània. Onatges tumultuosos* és, alhora, un assaig i una gran crònica, una gran *novel·la* del Mare Nostrum i dels seus protagonistes elaborada a partir d'un material real. No es tracta d'una obra de divulgació històrica ni d'una reflexió sociopolítica, perquè adesiara hi apareix el jo autobiogràfic de l'escriptor. Així, Porcel s'inclou en el seu llibre i n'esdevé un personatge més dels molts que hi apareixen. El llibre acaba amb un retorn a casa, a la llar familiar de Sant Telm i als seus avantpassats, ja que són la baula que l'uneixen amb tot aquest passat remot, amb les onades incessants de pobles i de civilitzacions que es remunten fins al llindar de la història.

Porcel parteix de la idea de la pluralitat i, alhora, de la unitat de les cultures que formen la Mediterrània. Per aquest motiu ens retrata els diversos pobles mediterranis en un recorregut al llarg del temps –des dels primers éssers humans fins a l'actualitat– i de l'espai –tot entenent la Mediterrània en un sentit força ampli–, del qual es dedueix l'existència d'un tarannà comú i una manera semblant d'entendre la vida. *Mediterrània. Onatges tumultuosos* sintetitza la història dels pobles mediterranis en un intent de trobar els elements comuns, la unitat subjacent davall tants de segles de rivalitats, d'enfrontaments i de diferències: Creta, Egipte, Fenícia, Israel, Grècia, Roma, Bizanci, l'Edat Mitjana, l'Islam, la Reconquesta, l'expansió catalana pel Mare Nostrum, el Renaixement italià, l'imperi Turc, el descobriment d'Amèrica i l'orientació europea envers l'Atlàntic, la pirateria i el corsarisme fins al final del segle XVIII, la decadència del Mediterrani, l'imperi napoleònic, etc. Tanmateix, per a Baltasar Porcel l'esperit mediterrani neix a Grècia, on apareix l'interès

per l'home, que es palesa en el seu art i sobretot en la filosofia i en la literatura i que caracteritza tot el saber occidental fins avui. Grècia també aporta a la civilització occidental una sèrie de trets essencials: el diàleg, la forma de vida oberta a les altres cultures, la participació dels ciutadans en el govern de la polis... En definitiva, la democràcia.

L'home mediterrani es caracteritza –segons el nostre autor– per la recerca de la llibertat i per l'individualisme, la qual cosa es palesa en figures històriques com Alexandre el Magne, els emperadors romans, Anníbal, Carlemany, Marco Polo, Jaume I, Ramon Llull, Cristòfor Colom... L'individualisme també ha fomentat l'activitat artística i ha fet que al Mediterrani es concentri la major part de les obres d'art de tot el món. Porcel veu els homes mediterranis com persones sense uns esquemes mentals explícits, que anteposen l'acció i la vida a la reflexió. L'esperit mediterrani es reflecteix sobretot en l'actitud davant fets com el menjar, la festa, el paisatge, el vi, l'oci, la família, l'acollida de les altres cultures, etc.

Per a Baltasar Porcel, als segles de decadència de la Mediterrània viscuts des del XVI fins avui, ha de seguir una nova era de renaixement i de plenitud, que pot esser possible gràcies a l'actual pèrdua de pes de les ideologies i dels estats, a la importància del turisme com a motor econòmic i a l'avanç de les noves tecnologies. La seva, però, no és una visió utòpica de la realitat, sinó que té en compte els principals problemes de la nostra societat, com són els conflictes polítics d'alguns dels països mediterranis, el pes de l'Islam en zones de la ribera sud, el desastre ecològic de les regions més desenvolupades, el fenomen migratori, etc. Tots aquests esculls, segons el nostre escriptor, només es podran superar mitjançant la cooperació i l'extensió de la democràcia. En resum, Porcel formula un *mediterranisme* que respon a una concepció ideològica moderna, d'acord amb el pensament de la majoria dels intel·lectuals actuals. □

Inici i final del teatre de Porcel: Els condemnats i els dolços murmuris del mar

Miquel Àngel Vidal,

professor d'ensenyament secundari i escriptor

1

ACTE PRIMER

(S'aixeca el teló. Són aproximadament les vuit del vespre del primer de novembre. La llar és encesa. En escena vora el foc, la senyora PAULA i JAUME. Ella fa mitja o alguna cosa semblant; JAUME llegeix. Llunyanes, però perfectament audibles, sonen les campanes. Silenci. A la fi, la senyora PAULA monologa.)

ESCENA I

PAULA: Ai, aquestes campanes! No s'aturen ni de nit ni de dia. No sé per què per Tots Sants han de tocar tant. Jo ja estic nerviosa. No m'agraden els morts, i avui i demà la gent no fa més que parlar de morts, flors i cementiris. En tot l'any ningú no s'acosta per res al cementiri i, de cop... *(Silenci.)* Jo ho diré al senyor rector, a veure si no les toquen l'any vinent. Amb tot aquest rebombori em desfan els nervis. *(Silenci.)* Van al cementiri i només parlen i riuen. Com en una festa de carrer! Més valdria que resessin i fessin dir misses i responsos, en lloc de tantes flors. Avui dia la frivolitat ha entrat pertot. Les coses s'han de portar a dins, i no aquest anar i venir i xerrar al capdavall per a menjar bunyols. Ja diuen bé que els morts enterrats i els vius a riure. Ai, aquestes campanes! Encara hauré de prendre una tasseteta de til·la!

JAUME: Les campanes ens fan pensar en els morts, mare.

PAULA: No diguis bestieses, Jaume. El que fan és posar música a tota aquesta festa.

JAUME: Són necessàries. Fan que no ens oblidem ni un moment que aquests dies estan consagrats a ella. La senyora àvia em deia que eren els morts els que avui feien de campaners.

PAULA: Vinga picar i picar en el mateix! I la meva sogra deia disbarats, sovint. En això t'assembles a

ella. Tot el sant dia et contava històries de por i coses estranyes. I això de l'altre món, ho hem de deixar anar! El que s'ha de fer és ser bon cristià, perquè en el cementiri sols hi ha ossos silenciosos. Són les ànimes, les que necessiten la nostra ajuda.

JAUME: Els morts no sempre jeuen silenciosos, mare. Els vertaders morts, aquells que quan vivien ens van inspirar amor o odi, viuen dintre nostre. Són dolents. Si els hem estimats, els enyorem; si ens van fer mal, ens fan por. I quan els recordem, s'imposen damunt nostre sense remei. No en podem fugir, no els podem engagar. No són enlloc, però ens mosseguen.

BALTASAR PORCEL: *Els condemnats (Obres Completes, Vol. 7), Barcelona: Proa, 1997 (p. 31-32).*

2

ESCENA XVIII

JÚLIA *(ha escoltat transient de dolor. S'acosta a SEBASTIÀ, s'hi repenja amorosa, trista):* Amor meu... És terrible, pobre Joan. Però hi som tu i jo...

SEBASTIÀ *(l'aparta amb suavitat):* Abans quan t'insultava no volia fer-ho Júlia. Però... Però ara tampoc no volia dir-te el que t'he dit, que t'estimava. Ha estat com abans, tens raó. Però no l'abans d'aquelles tardes del nostre amor a l'herba, sinó l'abans de quan me'n vaig anar i et vaig deixar. Me'n vaig. No tornaré mai. Fa vint anys vaig abraçar-me a tu perquè no tenia res més, perquè el món em rebutjava. Avui, he fet el mateix. I ni et demano que em perdonis, ja. Conscientment, torno a destrossar-te. *(Mutis. JÚLIA resta envellida, sola, patètica. Se senten els murmuris de la mar mentre cau el teló)*

TELÓ

BALTASAR PORCEL: *Els dolços murmuris del mar (Obres Completes, Vol. 7), Barcelona: Proa, 1997 (p. 358).*

Aquests dos fragments suposen l'inici i el final del teatre de Baltasar Porcel: l'1 correspon a la primera escena de l'Acte I d'*Els condemnats*, peça dramàtica que va publicar l'any 1959; el 2 és l'escena XVIII i última de l'obra *Els dolços murmuris del mar*, el darrer drama que va escriure i que publicà el 1981.¹

Es pot afirmar que a la primera etapa de la seva producció literària Porcel va tenir una especial inclinació cap al teatre. La seva primera obra editada (abans sols havia publicat alguns contes) fou *Els condemnats*, que havia estat guardonada amb el premi Ciutat de Palma de Teatre, i entre 1961 i 1965, a més de tres novel·les (*Solnegre*, *La lluna i el «Cala Llamp»* i *Els escorpins*), aparegueren altres sis obres de teatre (*La simbomba fosca*, *Romanç de cec*, *Història d'una guerra*, *L'inspector*, *El general* i *Èxode*). Però, a més, durant aquest període, en va escriure altres dues (*Els honorables* i *La qüestió social*) que romangueren inèdites fins que foren incloses al volum VII de les *Obres Completes*.² Per tant, és força evident que els primers esforços literaris i creatius de l'escriptor andritxol anaren encaminats cap al teatre.

A partir de 1966, però, deixà d'escriure teatre. No fou un descans o un parèntesi, sinó un tall profund: en els més de cinquanta anys dedicats a la literatura (1958-2009), tan sols féu un altre intent de conrear el gènere: el 1980 amb *Els dolços murmuris del mar* i *El buscador de tresors*

—que, en realitat, és una escena que eliminà en confegir l'obra anterior. Per tant, les 11 obres de teatre que va escriure es circumscriuen a dos moments: en els inicis, quan encara era un escriptor jove que es començava a obrir camí, i un darrer intent a la maduresa, quan ja havia publicat algunes de les seves novel·les més importants com *Difunts sota els ametllers en flor* o *Cavalls cap a la fosca*.

R. Canet. *Sense títol* 2007.
Vinílica sobre paper encolat sobre taula 155 x 126 cm.

L'abandonament del gènere dramàtic a partir de 1966 es pot atribuir a la decepció. Baltasar Porcel, defraudat per una escena i un públic que no estaven preparats per a les seves propostes, deixà de banda la dramaturgia i es dedicà a la narrativa i al periodisme. Ell mateix va explicar així aquesta decisió: «Una de les meves obsessions ha estat sempre la d'arribar al públic ampli, influir-hi, i tant per raons culturals i polítiques com de professionalització pròpia. Paral·lelament al teatre, jo havia començat a fer també novel·la i a col·laborar en la premsa. I per aquí trobava els portals més oberts. Van ésser els que vaig

traspassar. Crec que amb encert».³

Els dolços murmuris del mar pot ser considerada com un darrer intent, també frustrat, de retorn al gènere. De fet, tant la publicació com l'estrena de l'obra no obtingueren gaire ressò ni per part del públic ni de la crítica. Així que l'autor, acostumat com estava a tenir èxit amb les seves novel·les i amb el periodisme, ja no ho tornà a provar.

1 Porcel, Baltasar (1959). *Els condemnats*, Palma: Ed Moll (1981). *Els dolços murmuris del mar*. Barcelona: Edicions 62.

2 Porcel, Baltasar (1997). *Obres Completes, Les màscares*, 7. Barcelona: Proa; p. 67-107 i 309-317.

3 Porcel, Baltasar (1981). *Els dolços murmuris del mar*. Barcelona: Edicions 62; p. 6.

A *Els condemnats* Porcel era un autor jove i ambiciós que començava a escriure i que tenia uns certs coneixements dramàtics (en llegia sovint i havia participat en alguns muntatges) que es veuen reflectits en una peça existencialista d'argument prou sòlid; mentre que a *Els dolços murmuris del mar* ja era un escriptor madur que havia triomfat literàriament però que no va tenir gaire en compte la mecànica del gènere. És a dir, *Els condemnats* té un conflicte dramàtic molt més elaborat que *Els dolços murmuris del mar*. De fet, aquesta és més una obra dialogada que una vertadera peça dramàtica. De manera que aquestes dues obres no són tan sols l'alba i el crepuscle del seu teatre en un aspecte simbòlic sinó també real.

Una altra cosa que tenen en comú és l'espai: ambdues transcorren a Mallorca (espai que no apareix, almenys d'una manera explícita, a cap altra peça). A la primera el tema és l'odi i a la segona el desencís. A

Els condemnats la conjunció d'odis que afecten tots els personatges conduiran al parricidi de Simó. Mentre que a *Els dolços murmuris del mar*, una espècie d'*alter ego* de Porcel, Sebastià Santaló, torna al seu poble natal quan ja és un escriptor prestigiós i sent el desencís de no poder recuperar el paradís perdut.

En el primer fragment veiem a Paula, la dona de Simó, queixant-se de les campanes que repiquen sense aturar la nit de Tots Sants i que serà un dels *leitmotivs* de l'obra, i també la conversa que té amb Jaume, el seu fill mig foll, mig visionari. En el segon, veiem com Sebastià, després de mantenir relacions sexuals amb Júlia (la seva nòvia de la joventut), fet que ha provocat la ruptura del matrimoni de la dona, li confessa cínicament que li ha mentit i que se'n va i l'abandona per segon cop, i definitiu, en la vida. Un plantejament i un desenllaç: dos fragments que representen el començament i conclusió de l'activitat dramàtica de Baltasar Porcel. □

R. Canet. Sense títol 2004. Vinílica sobre paper 114 x 146.

Porcel atomitzat

Carles Cabrera,

professor d'ensenyament secundari i escriptor

És difícil condensar tota la producció de Baltasar Porcel en unes poques planes i, alhora, ajustar-se a un marge d'espai tan escàs com el que m'ofereixen ací, perquè potser sempre es fa complex atomitzar al màxim les obres d'un autor, més tractant-se d'un escriptor magnànim en qualitat però també en quantitat com fou el gegant andritxol. Més encara si volem sumar-hi, com és la meua intenció, dos reculls a partir de les seves ficcions i assajos. Provaré, amb tot, de reeixir-me'n. Vull aclarir que citaré sempre la darrera edició impresa del text en qüestió per aquells llegidors que desitgin de llegir-la o adquirir-la i la meua opinió sobre si és una obra adequada o no per treballar-la a l'aula tenint en compte la mena de publicació en què s'insereix aquest article.

Porcel sempre va voler romandre com un gran novel·lista, terreny en el qual ens llegà fins a setze novel·les, i es va passar més de mitja vida vinculat a la premsa escrita, però quant a publicacions, debutà en el terreny teatral, camp que abandonaria, definitivament, per no tornar-hi de manera continuada mai més. Amb *Els condemnats* (1959), s'erigí amb el premi Ciutat de Palma de Teatre 1958. Era la seva primera peça dramàtica i una de les més valorades de la seva dramaturgia, molt influïda pel teatre existencialista de Sartre i Camus que tan en voga estava aleshores. Situada a la nit de Tots Sants, que constituiria l'escenari adequat per ambientar posteriorment escenes de novel·les seves posteriors, la mort del pare, contrabandista, obliga en el seu testament a uns familiars que no s'avenen gens a romandre units de per vida. Per la seva cruesa, el llibre, que l'Editorial Moll havia d'encabir a la col·lecció "Les Illes d'Or", va anar a raure dins la sèrie "Raixa" per alegria del mateix autor; "Raixa" comptava amb una major i millor difusió arreu del Principat i el País Valencià (a València la hi estrenaren abans que a Barcelona), però per separat no l'han tornada a editar. Si es reimprimís, podria ser un llibre adequat per treballar tant al segon cicle de l'ESO com al batxiller, tant a l'assignatura de català com a la de teatre.

Solnegre s'endua el 1960 el premi Ciutat de Palma de novel·la i apareixia publicada l'any següent. Periòdicament, Edicions 62 ha anat publicant l'obra i el curs passat en va tornar a treure una versió dins Labutxaca amb un preu molt assequible. És un llibre programable tant per al segon cicle de l'ESO com al batxiller. Marc, el protagonista, és un *étranger* camusià que torna a Andratx (*Solnegre* ve de 'sol', característic de l'escut d'Andratx, i 'negre' perquè en aquells anys Porcel veia la realitat del moment molt negra) després d'haver romàs quinze anys a presidir per haver participat en l'assassinat col·lectiu del propietari d'una pedrera. Els treballadors d'aquest s'havien pres la justícia pel seu compte després que un company morís en accident laboral, però Marc, un estudiant de casa bona que tant se li'n donava, indiferent a tot, s'hi havia acabat immiscuint. En sortir de la presó, en comptes d'anar-se'n amb la seva parella, amb qui han mantingut quinze anys de relació epistolar, se'n torna al poble de Solnegre –Andratx–, des d'on escriu una sèrie de lletres en què explica com va arribar a participar en l'assassinat i els motius que l'han menat a retornar a la vila natal en comptes d'anar-se'n a la ciutat nòrdica on resideix ara ella.

Els argonautes (1968) va constituir el primer gran succés de Porcel, i la primera novel·la que rebia un guardó a posteriori: el prestigiós premi de la Crítica de 1969. En part, constitueix una represa d'una novel·la anterior, *La lluna i el "Cala Llamp"* (1963), però la supera amb escreix. Constitueix, a més, la màxima aportació de Porcel al moviment del "realisme històric" que encunyaren, per aquells anys, Joaquim Molas i Josep Maria Castellet. L'argument consisteix en el lliurament d'un carregament contrabandístic de la Península a Mallorca que s'endarrereix per culpa d'unes maniobres militars que s'havien de realitzar a la banda de Formentor i que, finalment, es desplacen a la zona entre Mallorca i Eivissa. Davant el contratemps, per no ensopegar-hi, la nau s'ha de refugiar una temporada a la Pitiüsa major abans que, finalment, puguin descarregar

el material. És un llibre adequat tant per a un segon cicle d'ESO com per a un curs de batxiller. El problema rau en el fet que l'obra no s'ha reeditat de 1987 ençà.

Difunts sota els ametllers en flor (1970) va obtenir el Premi Josep Pla i resulta un bon exemple per esmentar ací en el sentit que és una obra pont, a cavall entre el conte i la novel·la. La crítica no es mostra unànime en aquest sentit, baldament hi ha més tendència a considerar-la com una novel·la. "És una mena de novel·la" reconegué el mateix Porcel en premsa quan va aparèixer. De fet, cadascun dels capítols havien aparegut prèviament com a articles de creació independent a les planes del diari *La Vanguardia*. Per soldar-ho definitivament com a novel·la, a cada capítol, l'andritxol hi fa aparèixer un personatge secundari que després esdevindrà protagonista del capítol següent. En canvi, l'obra no ha gaudit

de gaire millor sort que *Els condemnats* en el sentit que s'edità per darrer cop el 1981 per separat, i el 1993 dins el volum corresponent de les seves obres completes –que, en un moment determinat, també se n'interrompé la publicació. Si es tornés a imprimir, constituïria un llibre de lectura adequada per al batxiller i, a tot estirar, per a uns quarts d'ESO exigents.

Cavalls cap a la fosca (1975) ha estat considerada, per molts, l'obra mestra de Baltasar Porcel, encara que, en això, tampoc hi ha unanimitat. La novel·la s'endugué l'aclamat premi Prudenci Bertrana, el de la Crítica Serra d'Or, el de la Crítica i el Publisher's Weekly/The critics choice de 1995 al millor llibre estranger de l'any als EUA. El protagonista, un àlter ego del mateix Porcel, viu instal·lat a París, on Porcel s'estava aleshores fugint de l'encapotament de l'atmosfera franquista, i intenta reconstruir el seu propi passat

R. Canet. Sense títol 2006. Vinílica sobre paper 125 x 174 cm.

familiar a partir de lletres, documents, testimonis, partides de baptisme, actes de fe, etc. El 2009 en va aparèixer una edició, molt assequible de preu, a Labutxaca, però és una novel·la més adequada per a un públic universitari que no pas per a un de secundària.

Les primaveres i les tardors (1986) és una altra de les que competeixen per ser el millor llibre de l'autor d'Andratx. Durant molt temps, el crític Joaquim Molas defensava aquesta guanyadora del Premi Sant Jordi com la millor de les seves novel·les. Presenta una estructura calidoscòpica. Al Dissabte de Nadal, una família s'arreplega a Andratx al voltant d'una taula a sopar i van sorgint tot un seguit d'històries típicament porcel·lianes que donen lloc al conjunt de l'obra. Proa n'acaba d'editar una reimpressió i, encara que en cert moment es va especular amb la possibilitat de programar-lo al segon de batxiller, és un llibre difícilment assequible per a un llegidor adolescent.

Cada castell i totes les ombres (2008), mereixedora del Premi Sant Joan Caixa Sabadell 2008 i que publica Edicions 62, és el darrer llegat del Porcel novel·lista i enllaça, més que amb cap altra, amb la seva penúltima novel·la, *Olympia a mitjanit*. Si aquesta darrera se situava a Mallorca amb un posat satíric, Porcel torna a Barcelona per conrear, igualment, la sàtira, però pel broc gros. És una novel·la en paral·lel ja des del títol perquè si un dels protagonistes és l'amo del castell (o de les ametlles, com deia l'autor), l'altre no passa de la categoria d'ombra. Tanmateix, el preu i les dimensions del volum (més de 400 planes) el fan, de moment, una novel·la inassequible als centres d'ensenyament.

L'assaig *Mediterrània. Onatges tumultuosos* (1996), considerat per molts com el sùmmum de la seva obra assagística, constata l'interès de Porcel per la Mediterrània, detectable d'ençà del primer article que no li publicaren, a quinze anys, al setmanari *Andraitx*, sobre Napoleó, fins a les darreres novel·les que ens llegà. Porcel es deté en moments culminants de la civilització mediterrània com ara Grècia, bressol de la cultura

occidental, l'imperi Romà o la Itàlia renaixentista. Al darrere, l'escudava un ventall ample de lectures literàries, històriques i filosòfiques sobretot, i uns vastíssims coneixements sobre pintura, entre d'altres. N'hi ha dues versions, una de més econòmica, en format butxaca, però no es tracta d'una novel·la sinó d'un assaig, gènere que rarament els professors tracten a l'aula.

Tot Porcel (2008) és una interessantíssima selecció elaborada per part d'un dels millors coneixedors de l'obra de Porcel com és el professor Llorenç Soldevila. Per segon cop, del primer també en fou responsable Soldevila, autor del pròleg d'*El misteri de l'alzinar i altres contes* (1982), apareix un llibre dins una col·lecció educativa especialment destinada als instituts: "Les Eines". Soldevila aplega lletres del mateix Porcel o d'altri i fragments de la seva obra literària d'ençà d'*Els condemnats* i fins a *Olympia a mitjanit*, la darrera novel·la que Porcel havia publicat en editar-se l'aplec. Una eina excel·lent per introduir els alumnes en l'univers porcel·lià. Les 400 planes de l'aplec, constitueixen, probablement, el màxim escull a salvar.

I si *Tot Porcel* suposa una bona eina per introduir-hi els adolescents, *El cel i la terra segons Baltasar Porcel* (2009), que inclou el primer capítol d'una novel·la que deixà inconclusa, *Els gegants*, i un tast significatiu de la resta de la seva obra narrativa i assagística, esdevé una bona manera d'introduir els adults en Porcel. La selecció la prepararen l'editor Emili Rosales i Alexandre Porcel, fill del mateix Porcel, que en seleccionaren una sèrie de fragments significatius. Només un tast, una espipellada, per tal que cadascú triï i s'encamini per on vulgui.

Aquest article, en el fons, pretén de ser el mateix. Quatre notes, una espipellada, tan superficial com hom vulgui i necessàriament subjectiva, perquè, òbviament, hi pesa al darrere el meu gust i la meva pròpia òptica sobre Porcel. Un cop llegit l'article, i el dossier sencer, és hora que cadascun dels llegidors es decanti pel camí que més li faci el pes. □

Algunes notes sobre Baltasar Porcel

Bartomeu Fiol, escriptor

1. Baltasar Porcel pensava que la novel·la és un gènere literari que es construeix –que una novel·la s’edifica com una casa-, amb un text o una escriptura que dona forma a un argument, un element imprescindible que n’és l’estructura. I quan feia una novel·la s’hi jugava el tot perquè –li he sentit a dir personalment- esperava que la seva memòria fos judicada per les seves novel·les.
2. Baltasar Porcel tenia una extraordinària capacitat imaginativa i construïa o elaborava els seus arguments a pols, de manera progressiva. Vull dir que durant setmanes o mesos duia l’argument de la seva pròxima novel·la dins el cap, retocant-lo i encaixant-lo.
3. La poesia –per a la qual també tenia un respecte- considerava que era tota una altra cosa. Si una novel·la és una casa que s’ha construït, invertint-hi tota la feina necessària, un poema és el doll d’una font que un ha trobat sense fer cap esforç.
4. En Porcel donava també un valor molt gran a l’amistat i era del tot generós amb els seus amics.
5. Amb el poder polític o amb el poder editorial –que, en major o menor grau, també existeix- tenia molt clar què era el que ell podia aportar i què era el que en podia aconseguir a canvi, sense manies.
6. Crec que encara no s’ha valorat degudament la seva extraordinària labor de dinamitzador cultural al front de l’Institut d’Estudis de la Mediterrània, una institució concebuda i aixecada per ell, amb el suport del President de la Generalitat, Jordi Pujol.
7. El cas és el mateix amb el Premi Internacional Catalunya, concedit a figures tan importants com els filòsofs Karl Popper i Edgar Morin, l’oceanògraf Jacques-Yves Cousteau, el violoncel·lista Mstislav Rostropòvitx, el dramaturg i polític Václav Havel, l’expresident de la república Federal d’Alemanya Richard von Weizsäcker, l’expresident de la Comissió Europea Jacques Delors, etc.
8. Llorenç Villalonga, l’autor de *Mort de dama* i de *Bearn*, conscient de la seva capacitat i potencial, va tenir un interès especial per ajudar-lo i enfocar-lo en el món de les lletres. De fet, com que la seva dona no podia tenir infants, hi va haver un moment que va proposar-li afillar-lo.
9. En els seus inicis, encara a Palma, cal tenir presents els seus primers articles publicats en el Diari de Mallorca amb el pseudònim d’Odin, la seva feina en la redacció de Papeles de Son Armadams, la revista literària creada per Camilo José Cela, la seva posterior incorporació a la redacció de Balears i el premi Ciutat de Palma de Teatre que va guanyar amb *Els condemnats*.
10. El seu triomf literari i professional com escriptor, periodista i animador cultural no ens hauria de fer oblidar les penalitats dels seus començaments quan va decidir partir cap a Barcelona, gràcies que l’escriptor Joan Triadú va obtenir-li un lloc de feina a Galeries Maldà, una tenda de mobles, i inicialment el va acomodar a ca seva. Anava tan curt de doblers que em va demanar que li deixés el diccionari Fabra, cosa que vaig fer amb molt de gust. Com també un bon dia a Correus vaig ajudar la seva mare a omplir el formulari per a posar-li un gir postal de 500 pessetes.
11. Baltasar Porcel sempre va ésser un gran lector, com ho ha d’ésser tot escriptor.
12. Per descomptat, el seu arrelament al seu Andratx natal, a Sant Elm i a la finca costeruda de Can Bolei són fets la importància decisiva dels quals difícilment pot exagerar-se.
13. Políticament, hi va haver un temps que va creure en la revolució maoista de la Xina. De fet, va publicar un llibre sobre aquesta temàtica. Però va arribar un moment que va descobrir que li havien estat prenent el pèl i això va acabar en sec amb el seu idealisme polític.
14. Quant als polítics nostrats, sempre es queixava que no es feia realment cap política cultural consistent, al costat de la política lingüística. Qualque dia s’hauran d’investigar degudament els motius d’aquesta queixa, que alguns poden considerar injustificada. □

La invenció de Baltasar Porcel

Guillem Frontera, escriptor

Si Baltasar Porcel hagués pretès inserir-se en la tradició literària illenca, sens dubte estaríem ara davant d'una obra radicalment distinta de la que va acabar construint. Les seves primeres obres –*Els condemnats*, teatre, i *Solnegre*, novel·la- ja ens avisen que aquesta inserció no hauria pogut estar exempta de traumes: sobretot la novel·la, on ens conta la fugida d'un petit món que li resulta opressiu.

Allò que determina la singularitat de Baltasar Porcel respecte de la tradició de la literatura illenca és el fet que va haver-se d'inventar ell mateix. El seu entorn no li oferia cap model per via del qual pogués deixar fluir la seva impetuosa vocació d'escriptor. Cert que hi havia un precedent il·lustre, el de Miquel dels Sants Oliver –Miquel Ferrà i Bartomeu Rosselló-Pòrcel serien casos d'una molt diferent naturalesa-, però Porcel havia de ser, primer de tot, novel·lista. La resta de les seves activitats no estaven tan clarament jerarquitzades, si no és per les hores que dedicà a cadascuna. La feina pròpiament dita de Porcel havia de ser la de novel·lista. L'escriptor interessat en totes les coses i en totes les maneres de parlar-ne –periodisme, teatre, televisió, literatura i viatges, etc.-, sens dubte era fill del novel·lista. O, dit d'una altra manera, no ens el podem explicar sense el novel·lista. Miquel dels Sants Oliver, que Porcel estudià i reivindicà des de la seva primera, juvenil heterodòxia, només representava alguns aspectes del tipus d'escriptor que ell volia i hauria de ser.

D'altra banda, el seu entorn cultural, un cop trasplantat a Palma des d'Andratx, era format per persones que, al marge dels seus mèrits literaris, tenien béns de casa i/o percebien unes nòmines que els permetien fer de la literatura una activitat lliure de servituds –o d'estímul- econòmiques. La literatura anterior a Porcel (i a Blai Bonet) era quasi un privilegi exclusiu del clergat i de gent benestant. L'excepció era Camilo José Cela, però el seu cas no era equiparable, per raons de mercat, al model que cercava i no trobaria Porcel

a Mallorca. Les requisitòries de la necessitat l'obligaren a, així com sona, buscar-se la vida a Barcelona, inaugurant una tradició sense la qual no s'explicaria una bona part de la literatura feta posteriorment per altres escriptors mallorquins.

La peremptorietat i les urgències amb què es va produir el nou trasplantament deuen ajudar-nos a explicar l'agrupa posterior de les seves relacions amb el grup d'escriptors mallorquins que l'havien encobert i que, en el cas de Llorenç Villalonga, ocasionà un cert gruix de pàgines dedicades a la destil·lació literària d'aquell jove autor que tant l'havia fascinat –des de *L'àngel rebel* fins a les aparicions de Flo la Vigne en diverses novel·les tardanes.

En qualsevol cas, els anys de Palma són especialment importants en la carrera de Porcel, perquè hi trobaria unes condicions propícies a l'exercici de la seva musculatura literària. Fer els primers passos sota la tutela de Llorenç Villalonga i els escriptors del seu cercle –Jaume Vidal Alcover, Llorenç Moyà, Joan Bonet, Josep Maria Llompart, etc.- fou determinant per a descobrir l'abast de la seva vocació, com també ho va ser la companyonia generacional de Bartomeu Fiol.

Però la vitalitat torrencial del món de Baltasar Porcel no podia discórrer segons els models literaris més a l'abast, que tampoc no trobaria a Barcelona sinó, d'alguna manera, en la figura de Josep Pla, per alguns aspectes de la seva trajectòria vital i professional. Però, d'altra banda, hi havia entre els dos escriptors algunes diferències significatives, una pista de les quals ens ve donada per l'asseveració de l'escriptor empordanès, segons el qual llegir novel·les en haver fet els quaranta anys és propi d'imbècils. Baltasar Porcel, en definitiva, es va haver d'inventar ell mateix per esdevenir allò que volia ser, i sens dubte l'aventura va ser plena de llums encegadoros i d'ombres denses, en la millor tradició dels aventurers andritxols en cerca de tresors sigui on sigui que la seva imaginació els ubicava. □

Porcel

Els rastres que perduren

Pere Antoni Pons, escriptor

Ho he explicat en altres papers i per tant només ho repetiré breument. La primera vegada que vaig veure en directe Baltasar Porcel –a la Casa Museu Llorenç Villalonga, a Binissalem, on ell havia anat a impartir-hi una conferència sobre el quarantè aniversari de les *Converses Literàries de Formentor*– vaig quedar profundament impressionat. Impressionat, vull dir, com només hi quedés en aquella edat –tendra, trista i entusiasta– en què encara tot sembla possible, en què tot és, alhora, il·lusionant, espantós, nou, bell i terrible.

Jo tenia denou anys, estava ple de dubtes, anava carregat amb totes les angoixes –tan risibles però tan cruels– de l'adolescència, començava a tenir clar que volia dedicar la vida a la literatura i em pensava que això d'escriure –era poeta!– significava sofrir i dur mala vida. És natural, doncs, que la descoberta de Porcel –del Porcel persona, vull dir: del literat ambiciós, de l'home de món, del vitalista infatigable, del personatge públic que parlava sense pèls a la llengua i que fotia conya dels Gil de Biedma, Carlos Barral i companyia perquè havien dedicat més temps a fumar i a beure alcohol que no pas a escriure– m'ho trastoqués tot.

Evidentment, la imatge que jo tenia aleshores de Porcel era poc afalagadora: me l'imaginava –maledicències, clixés...– com un arribista tèrbol. Ni tan sols em plantejava que pogués ser un gran escriptor. Pot sonar malament, pueril o poc professional, però no m'importa i és la pura veritat: fins que no em va fascinar el Porcel persona, no em vaig interessar pels seus llibres. Això sí, quan m'hi vaig interessar –primer per les novel·les, després pels articles i les entrevistes i, finalment, pels assaigs–, l'interès ràpidament es va trasmudar en fascinació. És comprensible, lògic: la literatura de Porcel és, en el fons, un reflex exacte –i amb això no estic dient que sigui autobiogràfica– del seu caràcter, de les seves idees i del seu temperament o esperit vital. Per descomptat, el que m'agradà d'entrada de l'obra de Porcel és el mateix que

agrada a tantíssims altres lectors i el que em segueix agradant avui en dia: l'envergadura imaginativa, la profunditat gairebé lírica de les reflexions existencials, els personatges aventurers que no es conformen a dur una vida miserable, estreta i petita, la prosa abarrocada que avança o t'empeny o t'estira a ritme de cavall galopant...

Per sort, el segon any d'haver partit a estudiar a Barcelona vaig poder començar a fer entrevistes, sobretot a escriptors, per a una revista universitària que es deia i es diu *L'Hiperbòlic*. Porcel va ser el primer que vaig entrevistar. La tria, és clar, tenia alguna cosa d'homenatge secret; al capdavall, si jo havia après a considerar les entrevistes com un gènere literari de primer nivell era en bona mesura gràcies a la lectura de les que ell havia publicat, durant els 60 i 70, a les revistes *Serra d'Or* i *Destino*. Sigui com sigui, la qüestió és que, a ell, el resultat transcrit de la nostra conversa li va agradar, o almenys això és el que va dir-me. Per felicitar-me –me'n record com si fos ara mateix– em va trucar un horabaixa de principis d'hivern. Jo em trobava al pati de la facultat amb una amiga nord-americana (què se'n deu haver fet?) i –no sé si ja he dit que era molt tímid– per mantenir la conversa vaig apartar-me'n. Quan vaig tornar al costat de l'amiga, ella em va dir: "Estàs nerviós però estàs content. Què et passa?" Jo vaig somriure i, durant mitja hora llarga, li vaig explicar qui era Porcel.

Com que aleshores encara no ho sabia o no ho havia experimentat en la pròpia pell, una de les coses que no li vaig poder explicar a aquella amiga nord-americana és que, tot i la seva fama d'home dur, amoral, selvàtic, individualista i un punt arbitrari (una fama no sense fonament), Porcel també podia ser un home molt generós. Amb mi i amb alguns altres escriptors de la meua generació, ho va ser fora mesura. En el meu cas particular, la seva generositat es va concretar de maneres molt diferents al llarg dels nou o deu anys que vaig tractar-lo. Es va concretar, per exemple, en mitja dotzena dels articles que

durant vint-i-set anys va publicar diàriament a *La Vanguardia*, en els quals va citar versos meus, o va fer elogioses referències a alguns dels meus llibres de poemes. Dit així, pot semblar poca cosa; per a mi, va ser com guanyar el premi Nobel.

L'any 2005 la generositat de Porcel es va concretar en un llibre, escrit a vuit mans entre Melcior Comes, Jordi Rourera, Josep Pedrals i jo mateix, que ell va prologar i per al qual ens va trobar editor. El llibre es va titular *Qui no mereix una pallisa!* La idea de fer-lo havia sorgit després d'un sopar entretingut i inoblidable en un restaurant de Sant Cugat, un sopar que jo havia

muntat perquè alguns companys i amics meus poguessin conèixer Porcel i tractar-lo de prop: ell menjava apunyalant el menjar amb el ganivet, reia molt i movia molt els braços, record que els ulls li guspirejaven mentre feia petits glops a un whisky amb gel en un racó fosc del bar –ja eren les dues o les tres de la matinada– on acabàrem la vetllada... Ara que ja han passat cinc anys, no puc evitar de pensar que, pel que fa a mi, aquella va ser una oportunitat perduda, lamentablement desaproveitada: el meu text era fluix, inconsistent, erràtic, immadur, de cap de les maneres no va estar a l'alçada de les circumstàncies (quin fracàs i quina llàstima). Això, en tot cas, no treu ni un gram de pes a la immensa generositat de Porcel,

R. Canet. Sense títol 2004. Aiguafort i monotip 99 x 127 cm.

que ens va donar l'oportunitat a quatre escriptors joves de demostrar, amb vint i pocs anys, del que érem capaços.

No faré veure que la meua relació amb l'escriptor d'Andratx va ser d'amistat ni, encara menys, la típica relació que s'estableix entre un mestre i deixeble. Porcel era un tipus que anava massa a la seva per voler tenir deixebles: no tenia vocació de mestretites ni tampoc voluntat de messies, se sentia massa fort, sabia que no li calia tenir-ne. Ara bé, que no volgués exercir de mestre no vol dir que, almenys per a mi, en moltes coses no ho fos. Ho va ser: un mestre i, sobretot, un model. Un model d'escriptor ambiciós però sobretot molt feiner, un model de novel·lista de raça però sobretot d'escriptor enormement versàtil, un model d'escriptor fanàtic però sobretot d'home vitalista, partidari de la passió i de l'aventura, amant dels plaers més genuïns i espurnejants de la vida.

De totes maneres, el Porcel dels darrers anys, sobretot el dels anys anteriors a la malaltia que l'havia d'acabar matant, també era un home un punt amargat, a qui se li notava una estranya fatiga, un home que deia estar fart de la lluita política i que es mostrava molt decebut amb l'evolució de Catalunya, molt emprenyat per la realitat i per les misèries i mancances del present. No en va la seva darrera novel·la, *Cada castell i totes les ombres*, constitueix un atac ferotge contra la mediocritat de la societat catalana, una investida en tota regla contra el pseudoprogressisme ridícul de molts dels seus representants i, sobretot, una invectiva agreujada contra la pusil·lanimitat i la ineficàcia del catalanisme.

¿Què motivava aquesta actitud, furiosament irada i un punt rancorosa, contra la ideologia i la causa per la qual ell tants anys, amb matisos o meandres, va treballar? Tenc una modesta teoria. El Porcel del post-pujolisme, el que va veure com el tripartit arribava al poder de la Generalitat, va sentir que el catalanisme era l'única aposta que havia fet a la vida que li havia

sortit malament. I per això, de vegades, va malparlar-ne amb ràbia inusitada. No voldria que això que dic s'entengués com un retret. En absolut: la vida és com és (complicada i excitant) i Porcel era com era (intens, un triomfador nat, poc amant de les mitges tintes i la tebior). A més, moltes de les crítiques que Porcel va dedicar al catalanisme serien, no ens enganyem, molt útils per regenerar-lo...

Curiosament, després d'haver superat els primers embats de la malaltia, aquesta actitud negativa i fosca, d'afartament indignat, se li va atenuar o li va desaparèixer. Ell mateix m'ho va explicar en una entrevista extensa que vàrem mantenir a la seva casa de Valldoreix –quatre hores memorables– i que va sortir publicada a la revista *Lluc*: "La malaltia m'ha curat", va dir, referint-se als rancors, als dimonis i a la mala sang que abans el corcaven i el punyien i que, després d'haver estat a punt de morir víctima del càncer, ja no sentia ni li semblaven importants.

Cordial i animós és, justament, com va mostrar-se Porcel l'última vegada que hi vaig parlar. Era el mes de gener del 2009, tres mesos abans que la malaltia –traïdora!– li rebrotés, sis mesos abans que se l'endugués per sempre. Jo era a casa meua i va sonar el mòbil. Com ja havia fet altres vegades, aquell dia va trucar sense cap raó especial (era un conversador telefònic intempestiu, solia trucar quan menys t'ho esperaves). Record que vaig preguntar-li com li anava tot i supòs que, per damunt, m'ho va explicar. Potser parlàrem de llibres i potser, també, de política. La conversa no va durar gaire, uns deu minuts, i ell va xerrar quasi tota l'estona. Poc abans de penjar, però, em va dir: "Què. I tu què? Com va tot? Què fas?" I jo li vaig respondre que tot anava bé, que estava molt animat i molt content perquè, al cap d'un parell de dies, partiria cap a París, on viuria durant els pròxims cinc mesos. "Ah, París!", va exclamar ell, satisfactòriament sorprès. "Està molt bé, això. Molt bé!" Sí, Baltasar. La veritat és que va estar molt bé. Gairebé tant com haver-te conegut. □

Porcel: un rebombori creixent

Melcior Comes, escriptor

Baltasar Porcel volia ser un dels mil escriptors més bons de la història de les lletres mundials. Era la seva màxima ambició, el propòsit últim de la seva vida. A les sobretaules confessava que per arribar a aquest objectiu seria capaç de fer qualsevol cosa, fins i tot d'alguna perversió, i en dir-ho ensenyava les dents i somreia ple de trapelleria, com si et demanés que el possis a prova. Porcel volia fer amb cada llibre una obra millor, a l'alçada del que havien fet els clàssics que més s'estimava i que tothora rellegia, des de Gógol a Tolstoi, des de Faulkner a Shakespeare o Leopardi. Volia ser un gran escriptor, deixar rere seu l'estela perdurable dels més insignes, i sabia que podia ser-ho en l'única llengua capaç de reflectir la seva interioritat, amb la qual la seva ànima trobava totes les ressonàncies necessàries. Ara bé, aquesta llengua, la catalana, pertany a un país i a una cultura, la qual no el va saber entendre en massa ocasions, convocant entorn de la seva figura i de la seva literatura una sòrdida corrua de fantasmes.

La literatura catalana aplaudirà molt més la miniatura ben travada que l'obra d'envergadura a la qual li sobrin tres pàgines. El que sàpiga brodar una flor bonica en un tovalló rebrà tots els beneplàcits, mentre que el constructor de catedrals, l'ansiós pintor de murals tan amples com la vida, romandrà incomprès o se'l miraran amb recel: serà vilipendiat si posa malament alguns adjectius, comet algun excés retòric, joguineja desimbolt amb la sintaxi o crea la seva pròpia versemblança.

Per moure's en l'ambient de les nostres lletres, l'escriptor ha de ser hàbil i llagoter, i no ha d'escatimar recursos. Ha de fer-se amic de tothom i tampoc no ha de fer-li mandra ni l'afalac ni l'obsequi, i millor encara si té dons de relacions públiques: aplaudir quan toca, somriure a qui interessi, i reservar-se per a un mateix els judicis que puguin perjudicar la seva xarxa de relacions, enfilat a la qual va mantenint-se mentre enumera a quin aire li convé girar-se.

Un fet va posar el termòmetre a la sensibilitat literària del país. Van ser els dos discursos que Monzó i Porcel van fer a la fira de Frankfurt. Mentre que el del primer va ser tot un èxit —una joguina suggestiva i burleta, un text citat per tothom, aplaudit i comentat unànimement, literatura catalana en dibuixos animats, la conyeta—, el de Porcel, elevat a base de referents indefugibles, molt

més sòlid literàriament, carregat de dimensió filosòfica, a més de bastit amb un llenguatge saborós i ple d'intensitat, va passar sense que ningú el cités, se n'enorgullís o li reconegués l'excel·lència.

Una literatura abocada a les menudeses, una literatura de corral, per a animalets de ploma: gallets que demanen literatura d'idees i s'abonen a l'acudit, gallines poètiques que picotegen l'espai en blanc i el vers incompreensible, ànecs que potinegen en teories absurdes, endollats al tòpic i delatant amb cada cloqueig una esfereïdora manca de lectures: tots s'amaguen quan apareix la guineu. I si invoco animals per expressar aquesta idea no és sinó per retre-li homenatge: Porcel ens va posar de relleu fins a quin punt la força primigènica i bestial sempre guaita en nosaltres, per moltes pellerinques retòriques que vulguem lluir, o per molts d'idearis que ens posem a l'esquena.

La literatura catalana sembla que pateix d'una anèmia congènita, una gastritis formalista, un equívoc castrador i terrible que s'amaga sota la disfressa del 'bon gust'. I és clar: Porcel no encaixa. Porcel se'n va adonar que en un país com aquest, en una cultura esllanguida i inapetent, apallissada per la història, no bastava fer alguns llibres bons, sinó que calia deixar rere seu el rastre de gegant, unes obres enormes, només comparables al que Josep Pla ens havia llegat.

Grans novel·les, mal o poc llegides a casa nostra, les quals va haver de lloar el crític més important del panorama mundial, Harold Bloom, perquè alguns s'adonessin de la seva magnificència. Un jueu de Nova York atent al millor que s'expressa en literatura va haver de dir-nos que teníem un escriptor a l'alçada dels mestres nord-americans de la prosa contemporània, Roth i DeLillo, i nosaltres encara no ens hem acabat d'adonar.

Porcel evolucionava, i en aquest país anquilosat entre els essencialismes i les menudeses comptables el seu exemple és d'agrair, sobretot davant dels qui ja han començat a reivindicar la seva obra no com a fundadora d'un futur d'excel·lència i llibertat per a la nostra cultura sinó com a balanç final de la decadència i desaparició d'aquest país. Els que li negaren el pa i la sal en vida ara comencen a lloar-lo com "l'últim gran escriptor de les lletres catalanes". □

Suggeriments de treball a partir del conte *El crim del salobrar de Baltasar Porcel*, adreçats a alumnes de Batxillerat

Joan Gelabert Mas,
professor d'ensenyament secundari

M.O. ¿Què és per a vostè un conte?

B.P. Veig el conte com un gest, no com una figura sencera. Això que diuen que el conte és més difícil no és veritat: el conte és més fàcil perquè és més breu. És un món menys complex en tots els aspectes. Ara, la lectura del conte és molt més agraïda. D'altra banda jo no veig el conte ni la novel·la com un gènere gaire definit

Fragment d'una entrevista de Manuel Ollé a Baltasar Porcel publicada al diari "Avui" el 28/03/02

Tal com remarca Baltasar Porcel, els contes, els seus contes, són d'una diversitat tècnica i temàtica difícilment encaixables en motlles encarcarats i acadèmicament preestablerts. També és cert que més d'un cop, i això també ha estat prou estudiat, han estat el germen d'una posterior novel·la. Situacions, personatges i espais escènics apareixen en més d'una obra, convertint part d'ella en una mena d'escenari mític i recurrent.

Aquest conte, datat l'any 1978, és un dels que l'autor aplega a l'apartat "Lluna vella", texts que comparteixen presència a l'entorn andritxol, en el volum *Maniobres de l'amor. Tots els contes (1958-2001)* Ed. Destino, 2002. I és en aquesta mena de presentació del recull on Porcel parla de la relació directa entre els seus contes i la seva obra novel·lística: "*En realitat, a les meves novel·les s'hi incrusten sovint episodis emparentats amb els contes, i és que concebo la literatura com una recreació apassionada del món primer com una atmosfera, un magma, del qual poden brotar*

després arguments centrals, però que sobretot són farcits de mil i una pul·lulacions humanes, sensorials, fugisseres: el riu heraclità."

Qualsevol dels contes porcelians tenen infinites possibilitats de ser comentats. Aquesta és una proposta pensada per a alumnes de batxillerat que, teòricament, ja disposen d'un bagatge consolidat que els permeti anar més enllà d'una valoració subjectiva.

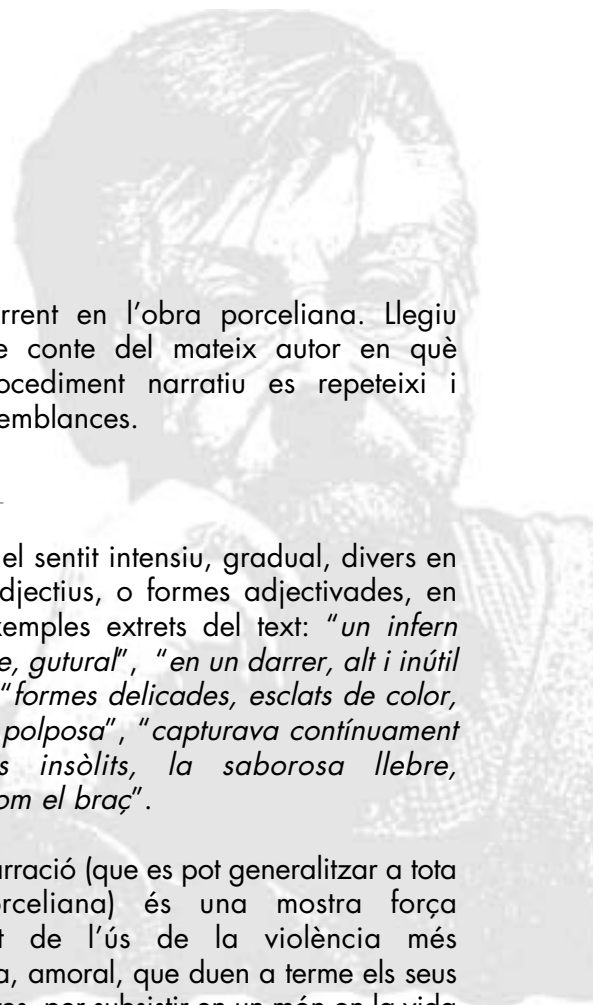
I. La història, la veu narrativa, el temps narratiu:

1. _____

- Anàlisi dels tres primers paràgrafs del conte. Com estan estructurats per tal de conduir el lector, inexorablement, cap a la història?
- Descriu els personatges que apareixen citats en aquests tres primers paràgrafs. Qui són? Relacionau-los.
- Qui presenta els personatges? És algun dels personatges descrits en aquests tres primers paràgrafs? Com s'anomena aquest tipus de narrador?

2. _____

- Observau la manera d'introduir la història a partir del quart paràgraf i comentau-la.
- Quins paràgrafs ocupa la història que explica el narrador que ha aparegut al principi? Feue un resum en deu línies.
- Quins personatges apareixen vinculats al crim?

3. _____

- a) Quins paràgrafs presenten la resolució de la història?
- b) Diríeu que el narrador és totalment aliè a la història? Justificau-ho.
- c) Seria correcte parlar de narrador múltiple o de diferents veus narratives focalitzades en un narrador únic, que ho aglutina, subjectivament, tot? Justificau-ho.

4. _____

- a) Hi ha teòrics de la literatura que marquen l'ús del present, el perfet i el futur, com a temps del discurs o narració; mentre que l'imperfet, el passat simple i el condicional serien els temps de la història. Analitzau els temps verbals usats al llarg del conte i comentau aquesta teoria. Quin ordre cronològic segueixen? Contribueixen a fer la història més versemblant?
- b) Comentau el temps extern i el temps intern del conte.

II. L'estil:

1. _____

- a) Hi ha alguns moments de la narració que corresponen a formes dialogades; localitzau-los i indiqueu com apareixen marcats i integrats dins el discurs narratiu.
- b) Llegiu, també, el conte "El misteri de l'alzinar o L'any de la pesta" i comentau l'estil de construcció de la història porceliana mesclant intel·ligentment la ficció clara i una pretesa realitat autobiogràfica (que pot ser tan inventada com la mateixa ficció).
- c) Aquest conte de Porcel comença descrivint un entorn concret per a continuació situar-hi el jo narratiu; aquesta manera d'iniciar el conte és

força recurrent en l'obra porceliana. Llegiu algun altre conte del mateix autor en què aquest procediment narratiu es repeteixi i trobau-hi semblances.

2. _____

- a) Comentau el sentit intensiu, gradual, divers en l'ús dels adjectius, o formes adjectivades, en aquests exemples extrets del text: "*un infern roig i negre, gutural*", "*en un darrer, alt i inútil flamejar*", "*formes delicades, esclats de color, la qualitat polposa*", "*capturava contínuament camallargs insòlits, la saborosa llebre, anguiles com el braç*".
- b) Aquesta narració (que es pot generalitzar a tota l'obra porceliana) és una mostra força contundent de l'ús de la violència més descarnada, amoral, que duen a terme els seus protagonistes, per subsistir en un món on la vida es guanya, atàvicament, eliminant físicament el contrari (o, fins i tot, el més proper). Quin lèxic corroboraria aquesta afirmació d'un ús de la violència gairebé determinista?

3. _____

- a) Llegiu el conte "La lluna feliç" publicat a *El misteri de l'alzinar i altres contes*, Ed. 62, Barcelona, 1982. Després comentau en quinze línies aquesta afirmació publicada al diari "Avui" el 28/03/02, per Manel Ollé: "*Baltasar Porcel no entén el conte com a mecanisme suís de precisió sinó com a epifania de l'instint. El contes de Porcel contenen tot sovint una revelació brutal. El descobriment de la crua naturalesa humana és l'argument reiterat que pren mil formes diverses*". Relacionau-ho amb el desenllaç dels dos contes.
- b) A l'hora de descriure les escenes, Porcel combina magistralment l'estil més líric, més poètic, amb la violència més extrema, més contundent i directa. Troba alguns fragments com aquest: "*El va mirar intensament i es tragué la falç del cinyell, la falç que per un*

segon va retallar-se brillant a la llum de la lluna, que va baixar ràpidament per clavar-se al bell mig del cor del ferit”.

III. El lèxic:

- a) Analitzau el quart i cinquè paràgrafs del conte, feu un inventari de les principals categories gramaticals usades: noms, verbs, adjectius i adverbis; quins són més abundants? Quina correspondència hi ha entre la seva freqüència d'ús i l'estil: narratiu, descriptiu, objectiu, subjectiu, etc.?
- b) Un recurs força recurrent en l'obra de Porcel és ambientar la història en escenaris coneguts o lligats a una geografia concreta; quins topònims (reals o inventats), o espais, apareixen en aquest conte, que ajuden a situar, físicament, la història?
- c) La riquesa lèxica és un valor que tothom reconeix en l'obra de Porcel. Feu un inventari de les paraules que desconeu i cercau-ne el seu significat.
- d) Tornau llegir el quart paràgraf del conte i remarcau l'ús de lèxic relacionat amb els sentits: vista, oïda, tacte, olfacte, gust.

Altres suggeriments:

- a) Substituiu les paraules subratllades per unes altres de sinònimes:
- * Segles enrere, van ordenar-la com una vasta salina.
  - * I ací i allà tolls de sal quarsosa, pètria.
  - * Macià de Buja s'havia engiponat un habitatge.
  - * Anava llançant mandroses glopades de fum.
  - * En la llum feble del petroli brillaria intensa i fugaç, com una bengala.

R. Canet. Sense títol 2007. Vinílica sobre paper 174 x 124 cm.

- * Ja de lluny van albirar, en la diluïda resplendor de les estrelles...
  - * Se sentia el tens xerriqueig de la màquina.
  - * Mentre manava al seu nét, un talòs que taral·lejava no sé què de Travolta.
  - * Va comprendre que es repetiria la història, amb l'agreujant de la presó i tota la rècula.
- b) Quina valoració us mereix la confessió de Paco Palmer sobre l'autoria dels dos assassinats? Moralment, us sembla ambigua la seva posició?
- c) Intentau traslladar aquest text al llenguatge dramàtic, de cara a una possible representació.
- d) Un dels personatges d'aquest conte ja surt a la novel·la *Difunts sota els ametllers en flor* (1970). Llegiu-la i esbrinau qui és aquest personatge. Coneixeu altres autors que hagin fet aparèixer uns mateixos personatges a obres diferents? □

EL CRIM DEL SALOBRAR*

Serà pels incendis, tanta flama voraç, un infern roig i negre, gutural, que arrasen els boscos i s'embranquen en un garbuix delirant pels penyals, l'illa sotmesa a la destrucció; serà per això que he pensat en Manuel Palmer. Gran llenyataire, que coneixia els corriols bosquetans i que, davant un foc, netejava ràpidament rases de brossa i encenia contrafocs que s'enfrontaven amb el principal, i acabaven per anul·lar-se mútuament en un darrer, alt i inútil flamejar.

Les casualitats: vaig visitar també el jubilat sergent de la Guàrdia Civil, don Benet Ripoll. La seva antiga gota el té pràcticament retut, a la caseta del centre de la plana insular. S'està al costat del braser, escolta la ràdio i, per una finestra, dirigeix el conreu escàs i intens d'un hortet en el qual els tomàquets, els enciams, les mongetes i els alls s'ofereixen com un dels primers i més imaginatius formes delicades, esclats de color, la qualitat polposa- goigs terrenals.

I va venir de vacances, a més, Paco Palmer, el fill del llunyà Manuel, que viu a Brest, ciutat francesa, i regenta un magatzem de vins. Jo havia estat, en aquella adolescència temerària i temerosa que tots vam passar, molt amic de Paco Palmer. Ho vaig ser després del desastre, quan el veia, al·lot ros, pacíficament alterada l'expressió, anar amb la seva mare, agafats de la mà, demanant feina per a l'un i l'altra a la fabrica de gel, al terrissaire, a tots els sabaters... Paula, la dona, era alta, angulosa, i caminava dreta i serena. De dol.

Bé: reconstruiré el crim del Salobrar. Més enllà dels horts, a les antigues maresmes dessecades, hi ha, lluny del poble, tocant al litoral confús de canyissars i gavines, la zona del Salobrar. Segles enrere, van ordenar-la com una vasta salina. Encara li queden algunes sèquies mig engegades, tires de carreus corcats que delimiten les restes d'uns estanys, un cobert enfonsat i unes grans rodes de fusta d'olivera borda, i ací i allà tolls de sal, quarrosa, pètria. I aquí hi vivia, dedicat a una feina lucrativa, Macià de Buja: caçava. El territori, marginal i frondós, atreia les aus de pas i les bestioles salvatges de pèl. El bujarró tenia un assortit important de xarxes, ceps, varetes envescades, i amb tot això capturava contínuament camallargs insòlits, la saborosa llebre,

anguiles com el braç. De jove, a Montevideo, havia estat propietari d'un bordell. Deien que era un home ric.

Aprofitant unes casamates de la guerra civil, mig enfonsades a la sorra i en la dura terra argilosa, Macià de Buja s'havia engiponat un habitatge. Era un tipus baixet, molt gras, amb un sotabarba episcopal. Li agradaven els vasos de rom, a l'estiu amb unes rodanxes de llimona i a l'hivern, tebi. Fumava amb pipa, barrejant a l'aspre tabac d'estanc herbes aromàtiques... Deia que, a més, li servien per combatre l'asma.

Les coses, si creiem el sergent Benet Ripoll, que es va presentar al lloc del succés al cap de poc d'haver ocorregut, van anar així. Macià de Buja, en la nit de tardor, s'havia abocat un vas de rom, i anava llançant mandroses glopades de fum. L'escopeta, una eina del setze, sòlida, devia guaitar-lo per un dels finestrans de l'oblidada fortificació. Va sonar un tret: el bujarró, atapeït de perdigons, devia caure. I van entrar dos encaputxats. Segurament a robar, atrets per la riquesa atribuïda al, en altre temps, celestí. L'un, amb l'escopeta fumejant a la mà. L'altre, amb una falç.

El vell sagnava, siulant. Els emmascarats se li degueren acostar. Encongit Macià, de bocaterrosa, van intentar de donar-li la volta, quan el caçador, d'un bot insospitat i nerviós, brandant un martell, va llançar-se contra un dels atacants. Li va descarregar en plena espinada un cop sec i fort. Un cruixit sinistre va ressonar per l'estança. L'encaputxat va desplomar-se, gemegant. I l'altre, àgil, va dibuixar un molinet amb la falç, que en la llum feble del petroli brillaria intensa i fugaç, com una bengala, i la va deixar caure sobre Macià de Buja i li va tallar el coll en rodó, d'un cop sol i net.

A la vora del mar, més enllà de les salines, hi havia el petit moll del Salobrar, on avui hi ha un hotel. S'hi estaven uns quants pescadors. En sentir el tret, van decidir acostar-se al cau de Macià. Ningú no gosava ficar-se professionalment en el seu territori, i menys un caçador, però el de Buja no feia servir mai armes de foc... Ja de lluny van albirar, en la diluïda resplendor de les estrelles, com un encaputxat sortia de la casamata, arrossegant-ne penosament un altre. Els pescadors van cridar. Hi va haver uns moviments enèrgics en l'embalum dels assassins i un d'ells, el sa, va carregar

l'altre al quadre d'una bicicleta i, pujant-hi ràpidament, va emprendre la fugida.

El camí s'esmunyia pla, amb uns pendents curts i suaus. L'encaputxat pedalejava dret, arquejant el llom, i se sentia el tens xerriqueig de la màquina que, amb el pes doblat pel ferit, anava fent ziga-zaga. L'estrambòtic conjunt en difícil equilibri semblava la desfigurada ombra d'un ninot, en la nit esfilagarsada.

Els pescadors van entrar a la casamata. El cap de Macià de Buja havia anat a parar entre la cendra de la xemeneia, enfarinat de gris com una màscara estranya. El seu cos, rodanxó, expel·lia pel tronc del coll la sang a borbolls, d'un color carmesí. A fora, hi havia una bicicleta abandonada. I un pescador la va fer servir per emprendre la persecució dels fugitius, mentre els altres ho feien a peu, corrent.

Un altre pescador va dir després al sergent Ripoll que la respiració de l'encaputxat que pedalejava era com la d'un cetaci, profunda i agònica, mentre transportava el seu company gemegós. I els pescadors se li acostaven, en avantguarda el de la bicicleta.

S'apropava la costeta del Pou de les Dones, el pou misteriós amb una capelleta sobre el brocal i la tosca i borrosa pintura d'unes dones al frontis. Els pescadors veien perfectament que la bicicleta de l'encaputxat amb prou feines avançava, vacil·lava, i que en un moment donat el conductor en va baixar. Tot just emergia la primera claror lunar sobre el puig de l'Aigua. L'encaputxat va agafar amb tota cura el seu company ferit per sota el braç, el va recolzar contra el pou. I diuen els qui els perseguien que se'l va estar mirant uns moments, mentre les queixes de l'altre eren desesperades.

El va mirar intensament i es tragué la falç del cinyell, la falç que per un segon va retallar-se brillant a la llum de la lluna, que va baixar ràpidament per clavar-se al bell mig del cor del ferit.

Ja quasi arribaven els pescadors, quan l'encaputxat tornà a pujar a la bicicleta d'una revolada i amb nova empena va reprendre la fugida. Continuaren seguint-lo, però aviat els va agafar avantatge, i va desaparèixer en una cruïlla.

Al pou, l'altre emmascarat ja era cadàver. Van treure-li la caputxa, una mitja de llana gruixuda. Tenia els ulls dilatats, probablement en el darrer moment va endevinar la intenció del seu company. Es tractava del tallador de pins Manuel Palmer i també era seva la bicicleta abandonada abans. Al seu còmplice de la falç, però, no van poder trobar-lo, tot i la minuciosa investigació que va ser portada a terme i els interrogatoris, de vegades contundents, que es van practicar als principals amics de Palmer. "L'encaputxat va matar el llenyataire perquè, com que no podia emportar-se'l, va tenir por que el delatés", va treure'n com a conclusió don Benet, mentre manava al seu nét, un talòs que taral·lejava no sé què de Travolta, que em preparés un cistell amb unes albergínies, un parell d'enciams i el que hi hagués.

"Però no va ser així -em diu somrient Paco Palmer-. No el va matar per por a la delació. Ja veuràs: la meva mare, quan es va casar amb el meu pare, era vídua. El seu primer marit havia estat carreter i va morir a conseqüència d'una caiguda del carro: aquest li va passar per sobre i li va trencar la columna vertebral. Va morir uns mesos més tard, sempre enmig d'uns dolors terribles, per culpa d'això. I és per aquest motiu que la meva mare, quan va veure el pare d'aquella manera, amb l'esquena destrossada pel martell de Macià de Buja, va comprendre que es repetiria la història, amb l'agreuja de la presó i tota la rècula. Però, insisteixo, allò que va impulsar-la primordialment va ser impedir que el pare tingués una terrible agonia... Si més no, així m'ho va confessar ja molt vella, alguns anys abans de morir. I jo la vaig creure."

M'he quedat estupefacte, a la platja, on ens havíem trobat Paco Palmer i jo. He balbucejat: "La teva mare... però...". I el meu amic, somrient, com algú que està molt assossegat, en una regió on no existeixen ni el bé ni el mal, continuà dient: "És clar, la meva mare. Perquè ella era l'altre encaputxat que va acompanyar el meu pare a robar".

(1978) □

* Agraïm a Ed. Destino l'autorització per a la publicació d'aquest conte, que es pot trobar a *Les maniobres de l'amor*, Baltasar Porcel, Columna Llibres i Comunicació, S.A.U., Destino, Barcelona 2002.

Resseguint els paisatges porcelians

Llorenç Soldevila i Balart,
Universitat de Vic

Tot mite neix d'un fet personal o col·lectiu, més o menys complex però extraordinari i singular que, amb la transcendència que li dona el pas del temps i el conjunt de realitats i fantasies que el configuren, en el camp de la literatura arriba a ser un referent per a un nombre més o menys important de persones, de lectors. En el cas d'Andratx el mite neix d'un món que va desaparèixer fa anys, un món en bona part preturiàtic i lligat a segles de formes de vida tradicional, agricultura de secà i pesca, a més del contraban. Un món que, des de la seva quotidianitat i rutina, va fascinar amb la perspectiva dels anys un Porcel de grans capacitats fabuladores. És a partir d'aquesta realitat que el novel·lista construirà un món nou, «un refugi moral», com indica Molas, que el preservarà al món i a ell en la memòria col·lectiva per a la posteritat i, alhora, és indiscutiblement una aportació original i singular al cabal de la literatura mitomana del segle XX. En igualtat de drets amb, posem per cas, el Balbec de Proust, el Yoknapatawpha de Faulkner o el Macondo de Gabriel García Márquez.

Andratx comença sent Solnegre en la ficció de la primera novel·la porceliana. Era l'estadi inicial de ficcionalització; després passarà a assumir el nom real, en les referències que hi fan *La lluna i el «Cala Llamp»* i *Els argonautes* per, a partir de *Les primaveres i les tardors*, prendre el fictici d'Orlandis, topònim provinent d'un puig amb una ermita que domina la vall d'Andratx a mig camí cap al Port. En aquesta primera mostra narrativa, en primera persona, que no recuperarà fins a *Cavalls cap a la fosca*, Porcel ja descriu quin serà l'àmbit del que amb el temps esdevindrà el mite d'Andratx: «Vaig pujar al Puig del Pi Totsol:1 es veu tot el Pla, a l'esquerra, fins a Solnegre, perdut en la llunyania. I a la dreta, Cala Llamp i la mar ampla. La petita platja de Cala Llamp on jo, en pèl, nedava; i en tornar, suat i ple de saladina, anava a la sínia, i em tirava al damunt vuit o nou

poalades d'aigua gruixuda i fresca, que em feien tremolar... » (1991a: 24).

Un Solnegre, que des de temps remots era l'ensenyà del poble en un escut a la llinda de la cúria, presidirà l'obertura narrativa de Porcel i, amb el temps acabarà sent el símbol central del mite andritxol, sobretot el personal. L'escriptor explica en aquests termes la gènesi i l'ús del topònim Solnegre, en substitució d'Andratx: «és una obra la primera novel·la de la qual es deia Solnegre, en què jo vaig agafar el meu poble, el nom del poble, que és l'escut del poble, que és un sol, i, bé, que ara resulta que no és un sol, i li vaig donar el color negre per donar-li un significat de tragèdia, que era aquesta tragèdia que jo sentia» (1987: 119).

El temps i l'ofici, la maduresa intel·lectual, però, aminoraran el sentit tràgic en l'obra porceliana i el sol tornarà a aparèixer en el nucli mateix del mite d'Andratx, *Les Cases Velles*, un dels noms que pren la casa de Can Bolei, que presideix les històries familiars:

Amb la Pedra del Sol. És un pedrot pla, gruixut, d'un marbre bast i vermellenc, gratat pels segles, de gairebé un metre quadrat, amb un baix relleu que representa un Sol de setze rajos, tosc i amb un indefinible aire dramàtic. Sembla que la Pedra constituïa la clau de volta del portal de la Casa Fonda, el qual més aviat devia produir l'efecte de la boca d'una caverna. Ara la Pedra del Sol es troba encastada enmig de la façana del cos central de *Les Cases Velles* (2000: 35).

I encara pocs anys abans, el trobàvem referenciat a *Ulisses a alta mar* quan hi descrivia «un signe hostil, l'escut negre del Sol» (1997: 96). L'elaboració del símbol pren una volada

1 Situat a la banda de sobre de Can Bolei.

inesperada quan l'autor crea tota una hipòtesi lligada amb els orígens familiars i, doncs, si més no, deixa en un pla ambigu si el símbol de la nissaga passa a identificar el poble d'Andratx o si, en canvi, és el símbol del poble el que passa a identificar la nissaga:

L'escut d'Andratx també ÉS un SOL, jo m'havia pensat que el de Les Cases Velles era una simple còpia del que campa a la façana de l'Ajuntament. Però, ¿quin va ser primer? O, ara sospito probablement amb més exactitud, que tots dos van néixer d'un únic fenomen: de nosaltres, poble i família, a l'origen possiblement i senzillament un mateix clan... Per a la novel·la vaig afegir el «negre» al «sol» per formar una al·legoria de la tragèdia, la violència, que presideixen el llibre i que s'expressen en un relat èpic de gent al marge, anàrquica, en la solitud muntanyenca i marinera (2000: 265).

Més endavant acaba de tancar la refinada elaboració del símbol ara sí, ja familiar, traspasat després al poble:

Aquesta gent degué construir la Casa Fonda, enfonyada entre el rocam, mig cova i mig fortalesa, suposo que l'escut del cometa ho prova: el van clavar al mur amb voluntat identitària. Perquè més tard, no he pogut escatir quan, els Porcel i el poble d'Andratx, que s'havia anat formant, ja havien perdut la memòria dels orígens i, en efecte, confonien l'estel betlemític amb el Sol, com ho demostra a finals del segle XV un clergue pertanyent a la família i adscrit a l'església andritxola, al qual designen com «mossènyer Jacme de la possessió nostrada del Sol» (2000: 317).

Els espais reals del mite andritxol

Els espais geogràfics reals del món imaginari de Porcel, els podem organitzar en tres blocs: els

nuclears, que es troben en el centre urbà d'Andratx; els col·laterals, que són fora del centre i, finalment, els perifèrics, sobretot referits a llocs costaners. Només en una ocasió el topònim d'Andratx és substituït amb valor totalitzador per un altre. Andratx pren el nom d'Orlandis a *Les primaveres i les tardors* i persistirà a *Lola i els peixos morts* i *Ulisses a alta mar*: «No en va en el meu poble mallorquí, Orlandis, l'església i els seus capellans materialitzaven l'edifici i els personatges singulars» (1997: 39). Com hem dit, Son Orlandis és el topònim d'un pujol al mig de la vall d'Andratx camí del Port, on hi ha una ermita dedicada a la Mare de Déu d'Orlandis. A *Olympia a mitjanit*, hi trobarem que la capella de Son Fortuny, és a dir Son Matamala en la ficció, és dedicada a la Mare de Déu d'Orlandis.

Entre els espais nuclears, ens cal destacar per la seva importància biogràfica el Pantaleu (que ja va tractar en un article en castellà datat el 1952),² i que evocà amb especial èmfasi a *Ulisses a alta mar*. Seguint la línia biogràfica hem de parlar de la casa del carrer Antoni Maura, número 47, on va néixer, descrita molt a primera hora: «En aquest carrer hi ha casa meua, un casot vell i per ventura com solemne, ara solitari. La façana de l'edifici és de pedra i llarga. Té un pis a dalt i una torreta a sobre. Darrera hi ha un corral ample, amb tres magraners, una parra, geranis i un nesprer» (1991a: 9). També, l'espai que ocupà la impremta de l'amo Antoni. Més secundari, però amb un valor simbòlic que anirà creixent amb el temps, tenim l'escut representant el sol a la llinda de l'antiga cúria de la vila, a més, és clar, de l'església, del cementiri, del castell de Son Mas (actualment l'ajuntament de la vila), de l'antic emplaçament de l'Abeurador i de l'hort de Can Rostit.

En el segon bloc d'espais, hi ha, primer de tot, Can Bolei, a Sant Telm, que, si bé inexistent al principi de l'obra, a partir de *Les primaveres i les tardors* es convertirà en centre nuclear indiscutible. En un inici, apareix disfressat sota el vel d'altres denominacions (Son Taltavull, a *Les*

² Del qual afirmarà: «el text d'ahir, ingenu, convencional, ha anat suscitant en mi unes ressonàncies difuminades [...]. Si no reconec com a meu 'El Pantaleu', sé que continuo essent, en canvi, aquell qui el va escriure» (1991c: 256-260).

primaveres), o a *El cor del senglar* (Les Cases Velles) i, finalment, prendrà el nom real del veïnat, Sant Elm, a *Olympia a mitjanit*. Un Sant Elm que a *Els escorpins* era, per primera vegada a la seva obra, marc de la història però com a Sant Tem. Tenen també presències importants: el Port d'Andratx, s'Arracó la rectoria, el cós (amb la costumista/realista cursa de cavalls d'un dels capítols d'*Els argonautes*) i el cementiri, sa Coma Freda (amb Son Sampol, on hi ha ambientat, entre d'altres episodis, l'emotiu conte «Nadal»), Orlandis, Vall de les Forques, puig dels Molins, Puig Cornador i Son Fortuny (Son Matamala, centre narratiu d'*Olympia*).

Entre els perifèrics i costaners cal citar, en primer lloc Cala Llamp, que merescué el títol d'una novel·la, avui irremediament destruïda per un seguit d'urbanitzacions que es pengen sobre el mar; la sempre referencial i imprescindible Dragonera; l'enigmàtica la Trapa, recreada fantàsticament a *Cavalls cap a la fosca*; Camp de Mar, sa Punta Blanca i Cala en Basset, aquests dos darrers lligats a *Els argonautes*.

El valor pedagògic del mite d'Andratx

L'obra de Porcel, avui, dissortadament conclosa, és una eina de primera magnitud per a poder acostar els alumnes de secundària, batxillerat i universitaris a la descoberta d'una vasta geografia, la costa de ponent mallorquina, i lligar-la amb tot d'històries i costums que ja han

passat avall. Així doncs, tot, el real i l'imaginat per l'autor configura un magma que no només els farà imaginar, sinó reflexionar i recrear sobre uns valors i unes formes de vida, sobretot les reflectides en les primeres obres, avui del tot desconegudes pel jovent.

L'obra de Porcel conté gairebé totes les possibilitats de la narrativa moderna: història local i universal; descripcions detallades de personatges, geografies, situacions... amb l'aplicació de les tècniques més visuals del llenguatge dels mitjans audiovisuals; evocacions personals; accions properes a les novel·les d'aventures; lirisme exquisit; truculència que no fa més que evidenciar, segons replicava sempre ell, l'absurd i la realitat més crua de l'existència humana; novel·la fantàstica en què la capacitat de recreació i d'invenció no té límits; connexió amb la tradició popular de la rondallística...

Per acostar els nostres alumnes al món fascinant i suggerent de Porcel només ens caldrà prendre una novel·la com a punt de partida i

imaginar-nos una ruta literària per fer fora de l'aula. O també podem seleccionar uns determinats llocs literaris dels que referenciaré més endavant i incrustar-hi tot de fragments de diferents obres (novel·les, assaigs, contes...) que hi lliguin perfectament. Qualsevol ruta pot invitar a l'aventura, però especialment si prenem les que tinguin com a marc Dragonera i la Trapa, per exemple; o l'illa de Cabrera de forma

R. Canet. Sense títol 2003. Viníllica sobre paper 146 x 114 cm.

monogràfica lligada amb la lectura de *L'emperador o l'ull del vent*.

El llibre *Tot Porcel. D'Els condemnats a Olympia a mitjanit*, conseqüència d'una iniciativa que vaig tenir amb els meus alumnes de 4t d'ESO i 1r de Batxillerat del curs 2003-04, a l'IES Alexandre Satorras de Mataró, pot ser també un bon conductor per a la descoberta del món porcelià. De fet la majoria de materials que el configuren van ser provats primer a l'aula i, després, van ser lectures que vam anar fent durant la ruta literària realitzada del 1 al 6 de maig de 2004. Algunes de les activitats realitzades al llarg d'aquells dies, vam poder-les compartir amb alumnes de l'IES Baltasar Porcel d'Andratx i alguns dels seus professors (Joan Manera, Pep Pizà, Tonina Pujol...). Especialment inoblidable fou l'acollida que Porcel ens féu durant el matí del dia 3 de maig a Can Bolei, a la sala de la fogaina. Els alumnes hi van poder tenir un col·loqui distès i interessant, irrepètible.

Propostes de rutes literàries

Les possibilitats de fer rutes literàries sobre l'obra de Porcel són múltiples i variades i de diferents dies de durada, depenent de l'ambició de la nostra proposta. També podem optar per combinacions de les diverses propostes que passo a fer a continuació. Entre parèntesi poso les referències dels textos que vam llegir amb els alumnes andritxols i mataronins en l'experiència del 2004.

Ruta per Andratx

1. Casa on va néixer Porcel al carrer Antoni Maura, 47. (Antoni Planas, *Baltasar Porcel. La novel·la de la vida*, p. 20-21 i 23-24)
2. Casa dels pares al Pantaleu (*Les illes, encantades*, p. 161-162)
3. Antic ajuntament (avui biblioteca). Hi podem recrear el mite/símbol del Solnegre i podem

mostrar entre altres materials els números d'"Andraitx" en què va col·laborar l'escriptor. (*Solnegre*, p. 17-18; *Viatges a l'interior de la novel·la*, p. 119; *Les illes, encantades*, p. 162)

4. Placeta de la Pau (*Difunts sota els ametllers en flor*, p. 69-75)
5. Casa de l'amo Antoni de sa Impremta (*Les illes, encantades*, p. 175-176)
6. Placeta de l'Abeurador (*Les illes, encantades*, p. 162)
7. Interior de l'església (*Cavalls cap a la fosca*, p. 15-19)
8. Hort de son Rostit (hort d'en Baldoví) (*Difunts sota els ametllers en flor*, p. 6-11)
9. Cementiri (*Solnegre*, p. 17 i *Mediterrània. Onatges tumultuosos*, p. 421-422)

Ruta pels veïnats d'Andratx

1. Ermita de son Orlandis (*Les illes, encantades*, p. 161)
2. Son Fortuny (Son Matamala, d'*Olympia a mitjanit*, p. 149-150 i 155-157)
3. Son Sampol (*Solnegre*, p. 33-35; *Crònica d'atabalades navegacions*, p. 129-132)
4. Port d'Andratx, far (*La lluna i el Cala Llamp*, p. 121)
5. El port d'Andratx (*La lluna i el Cala Llamp*, p. 74)
6. Cala Llamp (*Les illes, encantades*, p. 160)
7. S'Arracó, cós (*Els argonautes*, p. 174-179)
8. S'Arracó, rectoria (*Lola i els peixos morts*, p. 209-211)

9. S'Arracó, cementiri (*Els escorpins*, p. 203-206 i 208-211)
10. Can Bolei, casa vella, sota la parra (*Les primaveres i les tardors*, p. 121-125)
11. Can Bolei, casa vella, sala de la fogaina, episodis en què el fum i el foc són protagonistes (*Les primaveres i les tardors*, p. 13, 39, 52, 69, 112, 142, 194 i 207)
12. Can Bolei, sota el Pi gros (*Les primaveres i les tardors*, p. 217-218)
13. Can Bolei, caseta del mirador (*Les Illes, encantades*, p. 189-190)
14. Can Bolei, jardí, Diana caçadora (*El cor del senglar*, p. 22-29)
15. Dragonera (*Cavalls cap a la fosca*, p. 12-15)
16. La Trapa (*Cavalls cap a la fosca*, p. 110-118)

Ruta a Cabrera

A partir de la lectura de *L'emperador o l'ull del vent*, especialment de les escenes que passen a l'illa, sobretot a les pàgines 158-197.

Bibliografia citada en l'article

- (1987). "Realitat i imaginació en l'obra de Baltasar Porcel", dins *Viatges a l'interior de la novel·la*, Lleida: Institut d'Estudis Ilerdencs, p. 11-129.
- (1991a). *Solnegre*, dins *Obres Completes/1. L'alba i la terra*. Barcelona. Proa.
- (1997). *Ulisses a alta mar*. Barcelona: Edicions 62.
- (2000). *El cor del senglar*. Barcelona. Edicions 62.

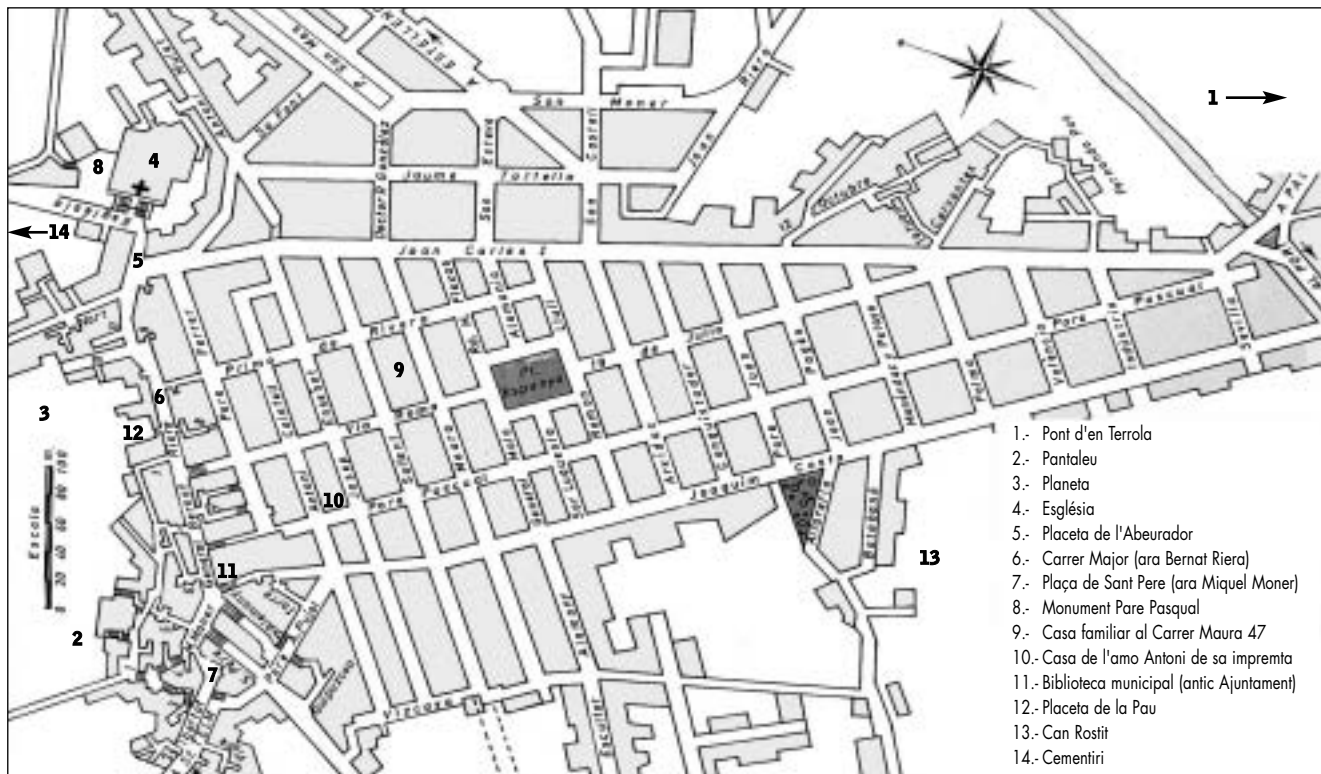
- (2008). Llorenç Soldevila, *Tot Porcel. D'Els condemnats a Olympe a mitjanit*. Barcelona: Edicions Proa.

Referències bibliogràfiques dels fragments proposats en cada lloc literari:

- (1982). *Solnegre*. Barcelona: Edicions 62.
- (1979) *La lluna i el Cala Llamp*. Barcelona: Edicions 62.
- (1965) *Els escorpins*. Barcelona: Edicions Proa.
- (1968) *Els argonautes*. Barcelona: Edicions 62.
- (1970). *Difunts sota els ametllers en flor*. Barcelona: Edicions Destino.
- (1971). *Crònica d'atabalades navegacions*. Barcelona: Edicions 62.
- (1975). *Cavalls cap a la fosca*. Barcelona: Edicions 62.
- (1984). *Les Illes, encantades*. Barcelona: Edicions 62.
- (1986). *Les primaveres i les tardors*. Barcelona: Edicions Proa.
- (1994). *Lola i els peixos morts*. Barcelona: Edicions Proa/Columna.
- (1996). *Mediterrània. Onatges tumultuosos*. Barcelona: Edicions Proa.
- (2000). *El cor del senglar*. Barcelona: Edicions 62.
- (2004). *Olympe a mitjanit*. Barcelona: Editorial Planeta.
- (2003) Planas, Antoni, *Baltasar Porcel. La novel·la de la vida*. Palma de Mallorca: Leonard Muntaner Editor. □

ANNEXOS

Mapa del poble amb els llocs literaris assenyalats

Per a més informació, anau a la pàgina web:

<http://maps.google.es/maps/ms?ie=UTF8&hl=ca&msa=0&ll=39.572624,2.420635&spn=0.003076,0.004823&t=k&z=18&msid=116981547292890299401.00048660fd079a26bee4c>

Mapa del terme municipal amb els llocs literaris assenyalats

Sobre educació política*

Antoni P. Garau

La vericitat és una mena de religió. L'home que parla dient sempre la seva veritat, això és, les paraules apropiades a allò que sent i no altres, podrà ésser alguna vegada cruel; però a la llarga se li perdonarà la seva falta de caritat quan el temps caigui dolç sobre la llaga oberta. El mal estaria, en aquest cas improbable, no en la veritat dita sinó en el pensament tengut. El que cal fer, el que és el resultat d'una educació delicada, no és l'eternitat de no dir coses no semblants a les que pensem, sinó en no sentir coses que no poden ésser dites sens causar mal.

Aquest ideal d'Ètica és això i no altra cosa: un ideal. Ideal és sinònim no de cosa llunyana, sinó de cosa que s'allunya, com l'horitzó que no es pot atènyer. Però aquesta impossibilitat absoluta de no mentir té el seu contrapès que, juntament amb el coneixement del "jo", és el que dona significació a la vida, i és el respecte al "jo" dels altres. Amb bona paraula: tolerància. Perquè, qui té la raó?. Pensem que això de la raó no és més que l'exactitud dels judicis, no certament mecànics, aconseguits amb la conjunció polígama, més o menys fecunda, d'algunes idees; i és ben sabut que aquestes depenen dels objectes, dels sentits i d'un procés psicològic misteriós, factors tots ells personalíssims.

Aquesta tolerància, el respecte al "jo" dels altres, comença, està clar, pel respecte al "jo" propi. El primer que hem de fer, posats en aquest camí, és tenir en compte a les imposicions. Tolerància i llibertat van agermanades. Certes imposicions són doblement perilloses, ja que a vegades es presenten subtilment amagades sota el prestigi d'un nom, a vegades d'un llibre, altres d'una classe social. No prediquen iconoclastisme, però fanatisme tampoc. L'anàlisi ha d'arribar fins a revisar totes les idees que tinguem, alguna de les quals ha entrat sobtadament i sigilosament. I més d'un cop ens donarà l'alegria de poder rebutjar i llançar al munt de les desfetes alguna paradoxa brillant un temps; però plena ara de pols i teranyines.

Vegeu, per exemple, en temps de primavera, pel maig florit, mentre els rossinyols fan arribar des del batzer, la melodia amorosa de llurs refilades i al camp esclata en mil colors la catifa verda de l'herbei, com es fa oportú parlar d'aquestes qüestions, sincerament, animats d'aquest esperit tolerància que prediquem.

“És l'home, possiblement, l'únic animal idealista i és l'ideal l'única font de progrés.”

Quan hom procura adaptar la realitat a l'ideal que s'ha format fins a fer-la semblant a aquest, hom progressa. Aquest progrés, *passar del que és al que ha d'ésser*, és indefinit, ja que a mida que un ideal qualsevol es va fent casolà en brolla d'ell mateix un altre ideal cada vegada més superior; aquest fet és prou conegut per insistir-hi. Algú ha dit bellament que l'ideal no és una fita, sinó una direcció; és com el qui va cap el nord per la muntanya, pel pla, per la mar. La visió immediata (el bosc ombrívol, el sembrat verd, l'ona furient o la plana immensa) pot canviar la direcció, però l'ideal resta i restarà sempre perquè és sens dubte aquesta facultat de crear-lo o de sentir-lo la que diferencia l'home de la resta dels vius. És l'home, possiblement, l'únic animal idealista i és l'ideal l'única font de progrés.

La ciència que duu de la realitat cap a l'ideal és la Pedagogia; el camí és l'educació. D'aquí ve que educació vagi acompanyada de perfecció, de progrés. Mira, com el bon mariner, cap endavant i compta amb l'experiència i sobretot amb la ciència. Si la Pedagogia viu de tradicions, o bé s'atura per contemplar el present, cuitem a proclamar que no és Pedagogia, perquè l'educació no consisteix en dosis més o menys grosses de cultura, purgants de defectes; això seria una caricatura ridícula.

* Aquest article es va publicar el mes d'agost de 1930 (encara sota la monarquia d'Alfons XIII). L'autor, professor a Inca, el mataren els falangistes el 36 en el terme d'Algaida. No s'ha modificat cap punt ni cap coma, cap paraula ni cap lletra. S'ha transcrit així com va aparèixer a la revista La Nostra Terra.

Si la Pedagogia guia cap als ideals humans assequibles, la Política es proposa conduir la societat vers el major ideal social assolible: Hi ha, doncs, un paral·lel entre Pedagogia i Política; pretenen ambdues el mateix fi, encara que amb diferents objectes i subjectes. Avui en dia, temps gloriós de l'especialització, es pot dar el cas d'haver-hi un Pedagóg i un Polític; mes les grans figures de l'avior han confós les dues qualitats i així es veu, per exemple, un Moisé que és adés mestre, adés legislador. El progrés, el benestar personal i social, és també una Terra promesa. Cal, doncs, que Pedagogia i Política vagin lligades com el braç i la mà; per manera que si al polític li cal Pedagogia, al pedagóg li cal també Política.

Arribant aquí convé que precisem. Succeeix, a vegades, que es va parlant a l'entorn d'un problema i no se'l penetra, enlluernats pels reflexes de les seves múltiples cares. Aquest que ens ocupa està tallat com un brillant i cal tenir

força de voluntat per acabar la contemplació i no defugir vanament per més atractius que tengui. Precisem i parlem del mestre i dels deixebles.

Ben segur que a la vida cada un de nosaltres exerceix un mestratge. Mestre, en el sentit més ample, és tot aquell que ensenya i, encara que inconscientment, sempre, fins i tot en les coses més petites, marcam la nostra empremta damunt els nostres inferiors. En aquest respecte no se'ns acudeixen paraules més escaients que unes de William James: "Obrem, ve a dir, com si tenguéssim la certesa que això que feim ha de servir d'exemple". Pensem que els nostres actes són fecunds per si mateixos i que la nostra conducta d'ara és el pare i la mare de la conducta dels de demà. Aquesta, si no hi hagués altres motius, seria causa suficient perquè complíssim amb els nostres drets i deures. Si faltam a la llei, si ens deixem calcigar les nostres llibertats, tenguem per segur que les generacions que vendran seran anàrquiques i esclaves alhora.

Vetaquí per què tot mestre, que som tots, i el pedagog sobretot, han d'ésser polítics. El mestre que no cerqui i trobi un procediment condicionat als seus deixebles per inculcar-los la responsabilitat de les seves obligacions (deures) com també la de les seves llibertats (drets), que ve a ésser com un tresor que han de conservar i acréixer, es fa reu d'un delictes de lesa humanitat, ja que d'aquesta manca de política se'n ressentirà la societat. I pensem més encara que aquestes qüestions són doblement delicades per la seva subtilesa; mai com aquí no hi ve tan bé la sentència popular que assegura que les petites causes produeixen grans efectes.

“I té drets, perquè en té necessitat, de moure's, d'enraonar, de fer; i el fan estar quiet, mut, aturat.”

Posats en aquest sentit restringit del mestre, pensem en el que es fa a l'escola i en el que s'hauria de fer. Coneixem aquest problema perquè ens ha preocupat sempre i l'hem anat estudiant convençuts de la gran responsabilitat del mestre que o bé segueix un camí dolent o bé es plega de mans. A la majoria de les nostres escoles l'autoritat, que és l'encarnació de la llei, està representada pel voler del mestre. Ell és dictador, més o menys tolerant, disposant, ordenant, manant. Per res no es té en compte la personalitat pròpia de l'infant, que sols és això, ni els seus drets. Sembla que no tenguim més que obligacions. I té drets, perquè en té necessitat, de moure's, d'enraonar, de fer; i el fan estar quiet, mut, aturat. Aquest panorama que hem contemplat sovint fa esgarrifar; però, en general, l'escola és això i tant-de-bo que a vegades es desfressa amb un edifici plaent, un treball interessant, un mestre de bon humor i amb il·lusions.

¿No s'han cansat de repetir, pedagogs i sociòlegs, que l'escola és l'aprenentatge de la

vida? ¿I és, per ventura, la vida passivitat, quietud, obediència cega, fer per fer inútilment? Ah! No. No pot ésser-ho. No ho serà mai, gràcies a Déu. El creador ha posat dintre el cor de cada ésser la llavoreta de la llibertat, llavoreta que s'ha de deixar germinar i s'ha de cuidar després l'arbret petit perquè creixi ufanós i a l'ombra de la seva fronda poguem descansar amb la satisfacció dels deures complerts.

Pels ulls profans és agradable veure l'escola silenciosa, muda, i allí els nois externament callats i quiets mentre llurs esperits estan allà defora, lluny de la presó, envejant el vol lliure dels ocells.

L'escola així no és més que una de tantes creacions del diable, per tal de perdre la Humanitat i sembrar ben prest dins la pensa de l'home el mal llevat de l'odi, de l'enveja, de la ràbia.

Un quadre per l'estil és la família on el pare, erigit en suprema autoritat, disposa de tot i menys mal si no es descarrega de la seva obligació sobre les mans mercenàries de criats i criades.

(Hem d'advertir abans de seguir endavant, que si parléssim pels nostres col·legues seria una altra forma que emprariem; mes aquests mots volem que siguin populars i a posta suprimim les cites d'autors i obres que hem consultats abans de començar. I deim això amb el doble objecte de defensar la nostra modèstia i, per altra, de reforçar els arguments, dels quals –els millors segurament– no són nostres; però els subscriuim enterament).

Si abans hem assenyalat defectes, hem de proposar ara remei. Comencem advertint que parlem revestits de la doble qualitat de pare i de mestre, i exposem senzillament allò que creim que s'hauria de fer a la llar i a l'escola, en vista de l'educació política, és dir, la part de política que hauria d'haver-hi en l'educació. La norma de conducta que s'ha d'observar és ben senzilla: *mai per mai privar o imposar perquè sí*. ¿I amb quins elements de judici ha de comptar la mare i

el pare i el mestre per a resoldre raonablement si l'infant ha de fer o deixar de fer una cosa o l'altra? Amb uns elements poderosos que coneixem gràcies als psicòlegs i que es fa precís vulgaritzar: amb els interessos. Tenguem present que l'interès per una cosa neix de la necessitat que d'ella se'n té, més que mai, en aquest primer temps de la vida; i resulta ben senzill recordar que el que l'infant necessita a la primera època de la vida és aliment per créixer i cap obstacle pel seu creixement. Les nocions elementals de puericultura preconitzant la lactància i l'alimentació apropiades, la higiene, l'amplitud dels vestits, la inutilitat de les faixes i cotilles, els jocs, etc. etc., tothom les sap; mes no tot ha d'ésser conreu físic. Creim, referent a l'educació, que en aquesta edat s'ha de deixar fer a l'infant el que vulgui, procurant no donar-li ocasió de fer mal o de fer-se'n ell mateix, ja que les seves idees, sentiments i volicions estaran guiades per una natural necessitat. contra la majoria, creim també que no s'ha d'atribuir gran importància als hàbits docents adquirits ara, que són sempre modificables per una ulterior educació veritable. La imatge que representa l'infant

transicions sobtades, que exposarem abreviadament:

- a) Veim en primer lloc i fins els nou anys, una edat que els psicòlegs denominen *edat dels interessos immediats*. L'infant se sent atret pel temps i espai presents i el captiven les causes i efectes naturals que d'ells percep. La conducta a observar pel mestre, en vista de l'educació política, és ben clara: l'ordre a dins l'escola dependent de programes apropiats a les necessitats dels escolars en aquesta època un xic egoista. Hi ha, en aquest respecte, la concepció i realització genial del pedagog belga Dr. Decroly creador del mètode anomenat dels centres d'interès que fan girar la tasca escolar entorn d'un interès immediat

“Per damunt del fet concret hi ha la coordinació de les idees, encara que empíricament, i l'adolescent comença ja a organitzar els coneixements.”

com una arbret petit, necessitat de tutor i que, sinó, creix tort i serà un arbre mal fet definitivament, és, encara que popular, inexacta, ja que l'infant no és un arbre, volem dir, un home en petit, ni físicament, ni molt menys espiritualment. Aquestes idees estan avui dia ben clares entre els pedagogs i sobre elles algun dia insistirem.

Hem de distingir durant el temps que l'infant està a l'edat escolar diversos períodes ben definits i pels quals passa sense

dependent de l'estació de l'any i de la necessitat de defensar-se dels elements naturals.

- b) Dels deu als dotze anys ens trobem amb l'edat dels interessos especialitzats concrets, que és l'edat de les monografies. Hi ha un cert interès pel proïsme i pels fets d'un personatge real o fictici, d'altres llocs (Geografia), o d'altres temps (Història). Cal, doncs, escollir aquells personatges dignes d'unes Vides paral·leles, de l'Història Sagrada, de Grècia, de Roma, o bé dels temps moderns, com Guillem Tell, etc. etc.
- c) Fins els quinze anys s'observa l'aparició dels interessos abstractes simples. Per damunt del fet concret hi ha la coordinació de les idees, encara que empíricament, i l'adolescent comença ja a organitzar els coneixements. Cal, doncs, implantar a l'escola el règim de les comunitats escolars lliures, on els alumnes deduiran, amb llurs contínues relacions, la correlació entre els drets i els deures.
- d) Assenyalem, per últim, una altra etapa, encara que extra escolar també com l'anterior, que arriba cap allà els 18 o 20 anys; l'època dels interessos abstractes complexes. Interessen aleshores la biologia, la psicologia, la religió, les ciències morals. La conducta a observar per part del mestre és més difícil d'assenyalar perquè hi intervé -ultra la pròpia personalitat dels joves, més o menys definida- altres factors dependents del medi social, influència religiosa, règim polític, etc. Per manca de dades i perquè ja cau fora la nostra esfera d'acció deixem aquí la paraula als universitaris.

Ni mestres, ni pares, han de perdre de vista el resultat que s'ha d'obtenir amb llur intervenció a l'educació política dels seus deixebles o fills. Per la seva inferioritat per a la lluita per la vida l'infant es troba, s'ha de trobar, sota una tutela espontània; mes, gradualment, aquesta tutela s'ha de convertir en autonomia intel·lectual i

moral. És dir, que el futur home sotmès a una educació que, com ja hem dit, per ésser-ho ha d'ésser política, ha de sentir de primer una autoritat consentida, de la que rebí en gran part de fora a dintre la majoria dels seus judicis i costums; en segon lloc passarà per una anarquia relativa, durant l'adolescència, en què es vol sacudir la tutela estranya, però és incapaç de formar judicis personals i de conduir-se per si mateix. I arribarà, a la fi, a la llibertat reflexiva quan, emancipat de la influència del medi ambient, dirigirà la seva voluntat i la seva raó de dintre a fora.

No cal dir que entenem per llibertat, no la facultat de fer el que es vol, sinó allò que Montesquieu anomena "la facultat de fer el que s'ha de fer" és dir, l'imperi de la consciència reflexiva sobre l'espontaneïtat del subconscient que és impulsiu i intuïtiu. □

Informàtica Ciutat

www.informaticaciutat.com

Venda d'equips informàtics i servei tècnic
Càmeres ip de vigilància
Disseny Web
Servei a Domicili

Tel. : 971-28 98 98
Fax: 971- 45.16.94
E-mail: tenda@informaticaciutat.com
C/ de la Balanguera, 10 - baixos
07011 - Palma de Mallorca

Treballar l'àmbit de la comunicació a un mòdul voluntari o a l'ESO a través d'un blog motiva l'alumnat

Antònia Lladonet i Riera,
professora d'ensenyament secundari

L'alumnat del mòdul voluntari té com a objectiu principal treure's el graduat escolar i precisament és això el que ofereix aquest mòdul. El repte que tenim el professorat amb aquest tipus d'alumnat, és el d'engrescar-lo a fer feina ja que és la millor manera d'aprendre. Amb l'engrescament pot arribar la motivació, vital per a l'èxit escolar.

L'alumnat ha de ser autònom i aprèn més i millor sense rebre classes magistrals en les quals el professorat fa una gran exposició sobre els continguts apresos a la facultat i l'alumnat resta passiu, assegut a la cadira, amb el cap a una altra banda. L'educand aprèn fent feina, sol o en equip, i l'educador ha de guiar-lo en tot aquest procés i ajudar-lo en tot el que faci falta. Per tot això, s'han de conèixer els interessos del grup per tal de poder veure els continguts de l'àmbit de la manera més motivadora possible. Les noves tecnologies, gràcies a internet, són una finestra oberta al món i, a més, són capaces d'entusiasmar l'alumne més desmotivats. Els encanta fer exercicis de morfologia, d'ortografia, de recerca... És important saber o com a mínim intuir allò que interessa els alumnes, allò que els motiva, allò que els fa autònoms, allò que els obliga a consensuar, a exercitar la paciència, la calma, a ser metòdics. Tot això es troba allunyat de l'avorriments a les aules, de les classes magistrals que només interessaven puntualment, de la rutina...

Tot i que és difícil la convivència entre la tecnologia i les persones, aquesta va entrant poc a poc en la seva vida i els està donant tot un ventall de possibilitats que

“No podem canviar el llapis i el paper de tota la vida pel teclat, ni el llibre real per la pantalla...”

abans no tenien. La tecnologia està entrant a les aules lentament, però imparabile. Les generacions més joves tendran a l'abast més recursos que mai gràcies a les possibilitats que ofereixen les noves plataformes de contingut digital, però les incerteses i les desconfiances no ens permeten desentendre'ns dels detractors i simplement gaudir del plaer de fer recerca sobre nous continguts didàctics.

Les noves tecnologies ens ofereixen recursos didàctics diferents dels que ja tenim en els llibres escolars, que també es poden seguir emprant. Ens ofereixen nous continguts basats en el suport digital que complementen el que ja existeix en el mercat. En aquest nou context, el recurs audiovisual pot convertir-se en un bon aliat per a nosaltres, els educadors. Fa molt de temps que el cinema, la ràdio, la televisió i fins i tot la publicitat són presents a les aules com a recurs didàctic. Ara, amb els mitjans tecnològics, se'ns proporcionen eines que faciliten més la nostra feina. Crec que hem d'estar al dia dels nous mitjans i aprendre com s'empenen, però també podem seguir emprant els bons mètodes de sempre, ja que també són útils i en la varietat hi ha la riquesa. No podem canviar el llapis i el paper de tota la vida pel teclat, ni el llibre real per la pantalla...

Tot el que he exposat ha estat per a explicar-vos que existeix una eina nova (de tothom coneguda, però poc utilitzada) per motivar l'educand, que necessita aquesta motivació per animar-se a fer feina i l'alumnat del mòdul voluntari encara més. Per tant, s'han de cercar activitats estimulants. Per fer tot això és molt important conèixer el grup, per això, a començament de curs, està molt bé emprar les tutories per fer dinàmiques de grup que ajudin a conèixer-los molt millor, així com les seves preferències, inquietuts i interessos. Aquest serà el punt de partida per saber quins recursos haurem d'emprar, perquè puguin treballar i arribar a assolir els continguts del curs.

Aquest any amb el grup del mòdul voluntari estam treballant part dels continguts del mòdul de comunicació a través d'un blog. La idea se'm va ocórrer per casualitat. Vaig aprofitar els coneixements adquirits fent el meu propi blog personal i, tenint en compte que els agradava molt el tema de les noves tecnologies i que disposàvem dels mitjans necessaris, això també és molt important, vaig decidir fer un blog grupal, *La veu dels pecupins* (que es troba a la xarxa i qualsevol pot consultar i llegir), però no només això, a través d'aquest blog grupal es podria accedir a cada un dels blogs que crearia cada alumne amb la meua ajuda. La idea els va entusiasmar i la vàrem dur a terme amb resultats molt positius.

Foto cedida per Antònia Lladonet.

“Amb aquest recurs donam la possibilitat que l'alumnat sigui el creador de continguts i per tant que sigui el protagonista del seu aprenentatge.”

Un **blog** és una eina que ens permet generar diferents continguts digitals. Podem penjar-hi d'una manera molt senzilla continguts de vídeo, àudio o material de presentacions. Si l'organitzam bé, podem oferir a l'alumnat molts de recursos diferents als que estan acostumats, a la vegada que els permetem participar-hi a través de l'apartat de comentaris. A més, permeten poder mostrar continguts digitals creats pels mateixos alumnes, penjar-hi un vídeo que ells hagin elaborat o seleccionat sobre un tema curricular, donar a conèixer poemes, contes, explicacions, etc. a través del blog.

El més important de tot això és que treballar amb un blog és avui en dia una possibilitat a l'abast de tothom. Amb aquest recurs donam la possibilitat que l'alumnat sigui el creador de continguts i per tant que sigui el protagonista del seu aprenentatge. A més, permet que el nostre alumnat interactui i es comuniqui amb altres, tant del mateix centre com d'altres, perquè es poden

posar en contacte amb els comentaris que poden deixar escrits als "posts". Fins i tot es poden publicar les tasques a fer al blog grupal o felicitar-los i felicitar-se pel seu aniversari, amb la consegüent millora de la comunicació entre tots.

Tot això els motiva moltíssim, no vos en podeu fer una idea. S'ho miren molt abans d'escriure i posen més esment amb els accents, l'expressivitat i la forma. A més, el fet que els corregeixis els escrits al moment, davant d'ells, fa que aprenguin molt més ràpid.

Les possibilitats que ofereix internet són infinites. El fet de poder penjar imatges en les seves entrades les enriqueix molt i uneix l'escrit amb la imatge. Per exemple, si treballam un poema, han de cercar una imatge que el representi i és curiós, perquè cada alumne tria una imatge diferent pel mateix poema. Cada un interpreta les coses de manera diferent i això els dona personalitat i fa que ens coneguem millor entre tots. A més, cada blog pot dur una plantilla diferent. L'alumnat la tria al seu gust. Ell mateix es fa el seu propi llibre de text al llarg del curs a través del blog. I no cal

“Treballar una part dels continguts del curs a través d'aquesta eina garanteix l'èxit de la classe.”

Foto cedida per Antònia Lladonet.

dir que, gràcies a la millora de la comunicació, també millora la seva cohesió i un grup unit rendeix molt més.

Què es necessita per a poder treballar d'aquesta manera? Disponibilitat de l'aula d'informàtica del centre i un nombre reduït d'alumnes. Nosaltres enguany som vuit i això facilita molt la feina. Treballar amb les noves tecnologies i amb internet ens ha permès encetar un projecte amb una poetessa de Catalunya, Carolina Ibac, i comunicar-nos-hi. L'alumnat comenta els poemes de la poetessa al seu blog i ella els contesta. Ens escriu poemes, els temes dels quals han estat triats pel grup. A final de curs els recollirà en un poemari que serà publicat, el pròleg del qual vol que l'escriguem nosaltres. Tota aquesta empresa els ha motivat moltíssim i els ha acostat, d'una manera sorprenent, a la poesia. El títol del llibre serà *Tu ets la teva estrella* i l'hauem fet entre tots.

A mode de cloenda voldria dir que treballar d'aquesta manera és molt enriquidor. Treballar una part dels continguts del curs a través d'aquesta eina garanteix l'èxit de la classe. S'ha de crear un blog grupal que sigui el centre de totes les gestions i a través del qual es pugui accedir als diferents blogs personals dels alumnes.

Si voleu visitar el nostre blog: www.pqpicampos.blogspot.com. Vos deix amb un poema de na Carolina Ibac, dedicat al grup:

FEM PINYA

Inici del curs.
El dia a dia us apropa.
La vostra guia és l'Antònia.
La connexió és plena de llum.
Veniu decebuts,
Us penseu perdedors,
Arribeu una mica perduts,
Però la unió juga al vostre favor.
La constància i la il·lusió us captiven.
Comenceu a treure'n suc de la vostra vida.
Us mireu al mirall i veieu un reflex esperançador.
Res és fàcil, només cal esperar, pacients, com els pescadors.
Ja hi ha la canya.
I un munt de peixos de colors.
La paciència de companya
Ens anima a la revolució.
Teniu una edat complicada.
A cavall entre l'adolescència i l'adulthood.
A voltes uns, a voltes altres.
Ara és moment d'aprendre, ment estesa.
La preparació és la millor eina,
per a poder sobreviure en aquest món injust,
on els rics i els llestos s'emporten la feina.
I la resta, mà d'obra barata amb un salari just.
Sou el nostre futur.
Sou la nostra esperança.
La natura és plena de fum.
L'esfera us demana.
Confiam en vosaltres.
No llenceu la tovallola.
La lluita no és dels altres.
Sinó vostra, ben vostra.
Gràcies a la Mònica i a en David,
A la Míriam i a en Jaume,
A en Joan i a en Maurício,
A la Lupe i a la Tere,
A tots vuit,
Quan s'acabi el curs
Deixareu un gran buit.
El vostre grup és una pinya.
El pi és l'Antònia
I cadascun de vosaltres sou els pinyons.
Uns fora de sèrie i uns bons minyons.
Proposeu-vos qualsevol fita,
amb fermesa serà assolida.

Carolina Ibac □

Contes per a mirar el Món

Llibre i material elaborat per Ensenyants Solidaris i l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics de l'STEI-i

Salvador, Eva (2010)

Contes per a mirar el Món

Palma. Escola de Formació en Mitjans Didàctics

Ensenyants Solidaris ha tengut la idea de preparar uns contes per a poder contar als infants. És tracta d'un projecte de sensibilització, un petit somni fet realitat en el quefer de denúncia de l'ONGD sobre les desigualtats que sofreixen els que pateixen fam i misèria. S'ha pretès acostar de manera pedagògica una visió crítica del món que ens envolta a les nines i nins d'edats compreses entre els tres i vuit anys. S'han explicat els Objectius del Mil·lenni (desafiaments de l'home per a un futur menys desigual), mitjançant contes.

El material es presenta en un maletí. El maletí conté 6 contes realitzats amb tècniques diferents i il·lustrats per l'autora dels textos, Eva Salvador, i una guia didàctica. Els contes i les tècniques són:

AIXÒ NO M'AGRADA!: pastels

PUC ANAR A L'ESCOLA?: carbó

SOM AMICS!: llapis de colors

L'HOME DE LA BATA BLANCA:
aquarel·les

POBRETES TUCANETES: ordinador

COMPARTIM?: acrílic

Cada conte del maletí fa referència a un o uns quants objectius dels 8 Objectius del Mil·lenni. Els contes combinen elements de fantasia i de realitat i intenten sensibilitzar de manera lúdica, amb la finalitat de donar a conèixer la realitat que envolta els infants i persones com ells d'arreu del món.

Van adreçats a infants de segon cicle d'educació infantil i primer cicle de primària.

A la guia didàctica apareixen els suggeriments metodològics, una breu explicació dels objectius del mil·lenni i algunes activitats relacionades amb els contes.

Els objectius que es pretenen aconseguir amb aquests contes són:

- Fer reflexionar infants i adults sobre com són i com viuen altres persones d'altres països, com som i com voldríem ser; què feim per a millorar la nostra vida i la vida dels altres.
- Valorar la pròpia imatge, l'autoconcepte i l'autoestima. És molt important acceptar-nos i estimar-nos per poder aprendre a estimar els altres i acceptar-los així com són.
- Identificar-se amb els personatges i així alliberar impulsos i emocions.
- Ajudar a la resolució de conflictes personals i grupals.

Ensenyants Solidaris desitja que somieu, perquè són contes i els contes fan somiar i imaginar un món millor; també us recorda que ara us toca a vosaltres contar-los. Sense aquesta última empena els contes no tendrien un bon final.

La igualtat **ÉS** cosa d'homes¹

Pares responsables, treballadors coherents

Miguel Ángel Arconada²

El problema dels nostres somnis és que, de vegades, es compleixen. Moltes dones (i molt pocs homes) han demandat, treballat i patit perquè la igualtat ja no sigui una reivindicació sinó un dret. I ja ho és. Però el Dret a la Igualtat (de tracte, de responsabilitats i d'oportunitats vitals i laborals) té encara massa frens en la vida quotidiana. Poder treballar en un mercat laboral amb igualtat d'oportunitats és propi de societats desenvolupades, intel·ligents, justes i solidàries. No obstant això, la discriminació laboral cap a les dones és evident (discriminació salarial, major precarietat, major temporalitat, menor projecció en l'organigrama...); a més a més, socialment és encara majoritària la lectura de les mesures de conciliació com si haguessin de ser més destinades a les dones, a les qual s'ofereix una ajuda que té caires contradictoris, perquè es continua construint com si fos únicament seva la responsabilitat de la criança i de l'atenció de la casa, i no com una aposta per a les parelles que volen construir la seva convivència en equitat. Algunes institucions inclouen les mesures de conciliació dins les polítiques de la dona, massa convenis col·lectius només redacten en femení els apartats relacionats amb la conciliació...

“...segueixen responsabilitzant-se de l'atenció i de la gestió de la vida, sense que els homes hagin evolucionat prou cap a una major implicació en la vida domèstica familiar...”

La responsabilització asimètrica de l'atenció és perceptible en Departaments de Recursos Humans de moltes empreses, quan han de gestionar processos de selecció de personal: **les càrregues familiars són valorades com un risc per contractar dones**, de les quals es pressuposa perill d'absentisme i falta de disponibilitat, i **com un plus per contractar homes**, dels que s'espera total disponibilitat temporal i responsabilitat com a proveïdor de la família. Reclamem novament que *“allò privat és polític”*, a fi d'assenyalar que, en absència d'igualtat de responsabilitats i deures, és impossible avançar en la igualtat d'oportunitats.

Cap a on anam? Estam simplement davant la ficció que la igualtat ja existeix? Què frena encara l'avanç cap a la igualtat d'oportunitats laborals? Són les polítiques públiques o les actituds privades dels homes el principal escull?

De la minusvaloració a la subordinació

La divisió sexual del treball ja no és el que era. Ara és pitjor. Les dones han conquerit el seu dret a participar en el món laboral, però segueixen responsabilitzant-se de l'atenció i de la gestió de la vida, sense que els homes hagin evolucionat prou cap a una major implicació en la vida domèstica familiar. Les dones varen conquerir el dret a poder fer el que feien els seus pares, però continuen fent el que varen fer totes les mares de la història. Pateixen la llosa de la *dobla presència*, amb la conseqüent absència de

¹ Aquest text s'ha traduït del castellà.

² Miguel Ángel Arconada és professor d'Educació Secundària a l'IES Tierra de Campos, de Paredes de Nava (Palència) i fundador de “Codo a Codo”. Grup d'Homes per la Igualtat de Palència.

temps propi, de problemes per a la seva salut i de discriminació laboral.

Les dones pateixen tant un *sostre de vidre* com un *sòl enganxós*, que els impedeix decidir en igualtat la seva trajectòria professional i vital. I no són massa les ajudes que reben per poder superar-ho. Conceptualment ha de partir-se del fet que una vertadera igualtat laboral en el sistema productiu requereix actuar en quatre plans:

- en l'àmbit de l'empresa, amb Plans d'Igualtat.
- en l'àmbit educatiu, amb una Orientació Acadèmica i Professional No Sexista, que garanteixi la màxima llibertat possible.
- en l'àmbit dels Serveis de Benestar Social, amb polítiques d'augment dels serveis públics per donar resposta a una ètica de l'atenció.
- en l'àmbit privat, negociant el compromís mutu en una vertadera coresponsabilitat per ambdues parts de la parella.

Polítiques públiques i negociacions privades. Les primeres segur que mereixen moltes crítiques, però també cadascú ha d'analitzar la seva actitud davant la coresponsabilitat quotidiana. Massa homes, de totes les ideologies polítiques i adscripcions sindicals, tant de mitjana edat com joves i adolescents, de molt diferents nivells culturals mantenen la seva expectativa de gaudir de privilegis quotidians, de llibertat, del dret a ser atesos sense reciprocitat. Aquesta realitat desigual, amb importants danys per al projecte vital de les dones, té el seu suport en la tradició masclista, en la masculinitat hegemònica i en una ètica patriarcal, que també ha generat que moltes dones també hagin incorporat el seu projecte professional i vital com un element de segon ordre a una essència de *ser per als altres*, de donar qualitat de vida per a altres, subordinat a la seva vida familiar i a la projecció professional del seu company, aportant un segon sou, que no allibera de les responsabilitats domèstiques i familiars assumides.

Dones i homes no som éssers incomplets i complementaris, sinó éssers complets que cerquem companyia. Quan la trobam, hem de generar un model de convivència en igualtat. Però reconeixem que són encara molts els homes que milloren la seva qualitat de vida quan s'emparellen, i massa les que empitjoren la seva quotidianitat quan ho fan.

Els permisos de naixement i adopció

Un exemple de la desresponsabilització masculina de l'atenció és l'escassa participació dels homes en els permisos per naixement i adopció. Aquests sempre han tingut una part obligatòria per a la dona i una altra disponible per a ambdós membres de la parella. No obstant això, sabem que els esmentats permisos són sol·licitats majoritàriament per les dones, mentre que els homes només gaudeixen un permís de paternitat específic, que va augmentant progressivament per fer que els pares s'involucrin més en la coresponsabilitat i l'atenció de filles i fills. Però creiem que en veritat ho fan? Per què és tan escassa la reclamació, fins i tot dins el món sindical, d'altres tipus de permisos per fer que els homes s'impliquin realment en l'esmentada atenció i surtin del món laboral?

“En el panorama europeu s'ha demostrat que els homes només sol·liciten el segment obligatori.”

Ser coresponsables és implicar-se en la pròpia atenció, en la qualitat de vida de les persones amb què es conviu i en la relació afectiva amb l'altra part de la parella. **Ser coresponsables en parelles de doble ingrés suposa avançar en el model de dues persones sustentadores i cuidadores**, compromeses amb l'ideal de "lliures

junes". Però els homes eviten sortir del mercat laboral per dedicar-se a l'atenció de les criatures, i assignen aquesta responsabilitat a les dones, generant un viciat sistema d'assignació dels temps, que perjudica l'ocupació femenina, la seva trajectòria professional i l'atenció en igualtat de fills i filles. Al seu torn, aquesta opció limita el perfil cuidador de l'home i potencia el seu paper tradicional de bastaix o proveïdor familiar, amb tot el seu temps disponible per a l'empresa. Simple tradició inconscient? Estratègia sexista per evitar la igualtat d'oportunitats i marcar un diferent estatus de les dones "al servei de"?

Permisos iguals i intransferibles de naixement i d'adopció?

Si volem fer possibles relacions interpersonals no basades en el poder entre els sexes, sinó en l'equivalència entre les persones, hem de replantejar-nos l'assignació dels permisos de naixement i adopció. Una proposta interessant és la de la *Plataforma pels Permisos Iguals i Intransferibles de Naixement i d'Adopció* (PPIINA). La PPIINA ve aglutinant la reclamació d'aconseguir en el futur **que el naixement i l'adopció generin permisos iguals, intransferibles i amb la mateixa part obligatòria per a dones i homes**. Això suposa modificar l'eix des de la criatura, l'atenció del qual continua garantida, a la consecució de la igualtat parental en la criança i les seves conseqüències en la real igualtat d'oportunitats, perquè **fa que les empreses vegin que són tant les dones com els homes els que s'absenten del lloc de treball durant la part del permís que els correspon**.

En el panorama europeu s'ha demostrat que els homes només sol·liciten el segment obligatori. Això genera una autoimatge personal destinada al món professional, a la desresponsabilització parental, a l'assignació de l'atenció a l'altra part de la parella i a l'obligatori essencialisme femení en la maternitat. Les propostes concretes de la

PPIINA permeten una reflexió per diferenciar polítiques de família i polítiques d'igualtat. Per a la PPIINA, mentre els permisos de paternitat no siguin iguals als de maternitat, continuaran responnent a un model d'amabilitat però no d'igualtat.

“La Igualtat no és també cosa d'homes, sinó sobretot cosa d'homes, perquè en ells estan els frens principals per aconseguir la igualtat de responsabilitats.”

Moltes estan essent les resistències a aquesta proposta de canvi en les responsabilitats generades per un naixement o una adopció, inclòs el menyspreu del debat *ad hoc* en alguns sindicats. Les polítiques públiques de família, de dona i d'igualtat presenten evidents confusions conceptuals i prejudicis sexistes en la seva implantació.

Per a millorar-les, la clau està en la reclamació del dret a la conciliació des d'una perspectiva individual. **En el plenari de les organitzacions sindicals, no en les seves Àrees de la Dona, ha d'analitzar-se la implicació masculina en l'atenció dels fills i filles, dins el nou model social de dos sustentadors.**

És cosa d'homes

La Igualtat no és *també* cosa d'homes, sinó *sobretot* cosa d'homes, perquè en ells estan els frens principals per aconseguir la igualtat de responsabilitats. Són evidents les resistències masculines a prendre part dels permisos destinats a la criança, a fi de continuar bolcant principalment la seva identitat i responsabilitat en el món laboral. Hem de qüestionar la vertadera dimensió del canvi masculí i del fre intencional a assumir esferes noves, si aquestes suposen sortir del món tradicional de l'èxit públic. Plantejar-nos, en el fons, si els homes creuen o no que hi ha alguna cosa que les dones hagin de fer i del que ells hagin de quedar-ne lliures. Si hi ha ja homes que cerquen parella en igualtat, no una companya que exerceixi de criadora i de criada, de mare substituïda per a ell i les criatures.

Homes complets, solidaris i autònoms, capaços d'assumir la coresponsabilitat domèstica i familiar com un horitzó d'honoradesa en l'àmbit privat, no com una pèrdua d'una masculinitat ja periclitada

i denunciada com a injusta. Si hi ha o no homes capaços de conviure en igualtat amb una dona lliure, i actuar coherentment a la seva sortida del món laboral per afavorir el projecte vital de la seva companya, la justícia social, la responsabilitat paterna en l'atenció, la igualtat laboral i la pròpia coherència ètica.

Amparo Rubiales assenyalava a (El País 18.01.2010) que *"Mai no varem pensar que, quan la nostra democràcia es va fonamentar en la llibertat i la igualtat, ens seria més difícil fer efectiva la darrera, perquè la por a la llibertat... no era res comparat amb la por a la igualtat, més generalitzada i resistent"*.

Els somnis es compleixen, de vegades. Quan ens despertam, hem de començar a prendre decisions. □

Per saber més o qüestionar-te:

<http://igualeseintransferibles.blogspot.com/>
pàgina de la PPIINA

<http://hombresporlaigualdadpalencia.blogspot.com/>
sobre Codo a Codo. Grup d'Homes per la Igualtat de Palència

Arconada Melero, Miguel Ángel *"Nuestro dinero es cosa de dos"* Revista Pares i Mestres. A Corunya, 2009

Arconada Melero, Miguel Ángel i Leal, Daniel *"Educar para convivir. Una propuesta integral para educar en la prevención de la violencia de género."* UNED, 2008

ara és la teva

parla en català

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació i Cultura
Direcció General de Política Lingüística

Innovació per a una millora de la convivència escolar a l'IES S'Arenal

Cándida Enciso Figueroa, orientadora de l'IES S'Arenal
 Juan José Escobar Ballesteros, director de l'IES S'Arenal

Des del mateix dia de la posada en funcionament de l'IES S'Arenal, la millora de la convivència escolar va ser una de les principals preocupacions del claustre i on es varen dedicar molts dels recursos humans del centre. Però no va ser fins en els darrers 3 anys quan es va produir un canvi molt significatiu, i tot gràcies a la innovació de diferents programes i actuacions:

- Programa de carnet de convivència.
- Programa de mediació escolar.
- Programa de taller de compensatòria.

Programa de carnet de convivència

Tots els alumnes disposen d'un "carnet de convivència" o "carnet per punts" virtual amb 6 punts (3 els alumnes d'ensenyaments postobligatoris), els quals aniran perdent a mesura que vagin acumulant amonestacions de caràcter lleu o greu (un per cada amonestació), encara que en aquest darrer cas, la sanció serà immediata i independent del nombre de punts que disposin, però que podran "recuperar", sempre i quan no siguin objecte de cap amonestació en un termini de dues setmanes des de la darrera que els varen posar (un punt cada quinzena). Així s'estableix un **sistema de recompensa** per a aquells alumnes que modifiquin el seu comportament.

La pèrdua dels 6 o 3 punts suposa ser sancionat pel director, amb la **suspensió del dret d'assistència al Centre per un període màxim de 3 dies**. En aquest moment el "carnet" recuperarà els seus 6 o 3 punts originals, i es tornarà a iniciar el procés anterior.

Els caps d'estudis s'encarreguen de dur el control dels punts dels alumnes mitjançant el programa informàtic existent i informen setmanalment els tutors, en la reunió corresponent, a fi que aquests comuniquin als seus alumnes la situació en què es troba cada un dels seus "carnets".

La posada en funcionament del "carnet de convivència" ha suposat diversos canvis en la dinàmica de funcionament del centre.

- El professorat té més mesura quan ha de posar una amonestació, perdre un punt és molt important.
- Els alumnes s'interessen per saber la situació del seu carnet.
- Els alumnes s'autocontrolen i poden corregir la seva actitud recuperant punts.
- Transparència en tot el procés, ja que està controlat informàticament.
- És molt fàcil fer qualsevol tipus d'anàlisi estadística, i així detectar situacions anòmales i fer la corresponent correcció, tant per part de l'alumnat com del professorat que ha posat les amonestacions.
- Parlar de punts en el centre és normal per a tota la comunitat educativa.
- El nombre d'amonestacions ha disminuït de forma molt considerable.

Programa de mediació escolar

El programa de mediació en conflictes es va introduir en el centre com una estratègia més, per tal de millorar la convivència.

Foto cedida per l'IES S'Arenal.

Entenem la mediació escolar com una oportunitat de fer front als conflictes a través del diàleg. És un procés en el qual, un tercer neutral (mediador/a) ajuda les parts en conflicte a arribar voluntàriament a un acord acceptat per a ambdues parts.

La idea d'introduir aquest programa va sorgir a partir de la creació del Pla de Convivència durant l'any 2006/07. Durant el curs 2007/08, començarem amb la formació dels i de les alumnes que serien mediadors o mediadores en el futur. L'orientadora va formar uns 20 alumnes entre 1r i 2n d'ESO. Es començaren a fer mediacions a partir del segon trimestre amb la supervisió de les professores coordinadores del programa.

“Les parts en conflicte tenen major oportunitat de ser conscients dels sentiments ocasionats, cosa que els permet entendre's mútuament.”

Durant el curs 2008/09 el centre va participar d'un PIP de mediació en conflictes de l'Institut per la convivència i l'èxit escolar. La nostra finalitat era ampliar el servei i donar-li continuïtat. En aquesta formació l'equip de mediació creix amb la incorporació de professors/res, mares i nous alumnes, amb un total de vint persones. Es presentava la novetat que no només es formaven alumnes, sinó també altres membres de la comunitat educativa que hi volguessin participar.

Durant aquest curs 2009/10 se segueixen fent mediacions. Actualment tenim alumnes mediadors distribuïts en tots els cursos de l'ESO des de 1r fins a 4t. En un principi les mediacions es

duien a terme durant el temps de pati, però actualment es fan durant els períodes que els mediadors/es tinguin tutoria o activitats d'estudi. Disposem d'una aula especialment dedicada a la mediació.

És el segon any que es fan mediacions entre iguals, sense la intervenció de cap adult. Són els mateixos mediadors/es que estableixen les normes del procés i creen les condicions per tal que els protagonistes del conflicte puguin compartir inquietuds, plantejaments, punts de vista i limitacions amb l'ànim d'entendre el conflicte i posar-se d'acord. També s'han fet altres tipus de mediacions: entre professors/alumnes, grup classe/professors i en qualche cas puntual, entre dos professors/es. Aquestes mediacions no les fan els alumnes sinó el professorat format. Els resultats han estat igualment positius.

Les característiques que presenta la mediació són les següents:

- És un procés estructurat.
- És voluntari per a les parts i per al mediador/a.

- És confidencial.
- Dóna el poder a les parts. Les parts en conflicte tenen major oportunitat de ser conscients dels sentiments ocasionats, cosa que els permet entendre's mútuament. Les parts que aconsegueixen un acord se senten més inclinades a complir-lo, ja que han estat les protagonistes a l'hora de trobar les solucions. Es fomenta per tant la responsabilitat i el compromís personal.
- És un procés imparcial.
- S'intenta separar el problema de la persona.

Quant a la difusió del servei, aquest es dóna a conèixer a tota la comunitat educativa cada inici de curs. Concretament es fa de la manera següent:

1. A l'alumnat es fa durant el mes de maig. Alumnes mediadors del nostre centre, acompanyats per les orientadores van a explicar el programa als alumnes de 6è dels centres de primària adscrits al nostre. També els reparteixen tríptics explicatius. Referent a

“...cada vegada un major nombre d'alumnes s'han pogut incorporar a programes de Qualificació Professional Inicial o programes de Diversificació Curricular aconseguint el títol de Graduat en Secundària.”

l'alumnat del centre es treballa dins el Pla d'Acció Tutorial, amb activitats especialment dissenyades per tal de donar-li difusió.

2. Al professorat nouvingut se l'informa en les reunions que es duen a terme abans de l'inici de les activitats lectives en el mes de setembre.
3. Als pares i mares dels alumnes, se'ls informa a les reunions de principi de curs.

El centre també disposa d'un panell informatiu situat a l'entrada, on s'expliquen les característiques de la mediació, es mostra l'equip mediador i s'anima qualsevol membre de la comunitat educativa perquè empri aquesta estratègia en cas de conflictes.

Foto cedida per l'IES S'Arenal.

Els tipus de conflictes més freqüents que ens trobam són:

- Malentesos entre alumnes, per exemple bromes mal interpretades.
- Amistats deteriorades: “Fa anys que era molt amiga d'aquella persona i m'agradaria recuperar l'amistat.”
- Etc.

La mediació s'ha convertit, en el nostre centre, en una eina útil i habitual. De fet ens trobam que cada setmana es fan entre una i dues mediacions. L'alumnat que presenta conflictes, aconsellat pel

Foto cedida per l'IES S'Arenal.

professorat en alguns casos, pels seus propis companys i companyes en altres, o per iniciativa pròpia fan ús d'aquest servei. Després d'un temps, que pot oscil·lar entre deu i quinze dies, es fan les corresponents revisions, que serveixen per comprovar que realment s'han complert els acords que s'havien establert prèviament.

Ens sentim molt satisfets de poder gaudir d'un servei de mediació en el nostre institut.

Trobam que amb aquest projecte estam contribuint a:

- La formació integral del nostre alumnat. Aprenentatge de l'autocontrol, l'empatia, l'escolta activa...
- Prevenció de la violència.
- Intervenció positiva davant del conflicte, que fomenta el consens entre els protagonistes.
- Reparació de danys i reconciliació interpersonal que contempla l'aprenentatge a partir dels propis errors.

La mediació ens està resultant una eina molt útil per prevenir la violència i fomentar la cultura de

pau que és el nostre màxim objectiu en temes de convivència.

Programa de taller de compensatòria

Aquest programa sorgeix des del departament d'Orientació com una mesura d'intervenció educativa que atén alumnes de manera més individualitzada i s'adapta a les seves característiques personals. L'alumnat que participa en aquests tallers són alumnes que han fracassat dins el sistema educatiu ordinari (1r i 2n d'ESO) i encara són massa joves per poder incorporar-se dins cap programa específic. Les característiques que presenten són:

- Greus problemes d'aprenentatge i desmotivació.
- Alt risc d'absentisme.
- En la major part dels casos es tracta de problemes conductuals i manca d'habilitats socials.
- Problemàtica social i familiar.

A principi de curs se'ls ofereix la possibilitat de participar en els tallers de cuina, de jardineria i de manualitats. Les hores dels tallers es corresponen amb les d'optatives i estudi assistit.

Ja que es tracta d'alumnat amb un alt risc d'abandonament del sistema educatiu, el nostre principal objectiu és motivar-lo amb tasques de tipus més manipulatiu i introduir-los en el coneixement d'una iniciació professional amb aprenentatges de caire més funcional. Per poder dur-los a terme, utilitzam les instal·lacions que disposa el centre del PQPI de cuina, en el cas del taller de cuina, de les aules de tecnologia per fer el de manualitats i del jardí del centre, pel que fa al taller de jardineria. Intentam que els tallers siguin molt oberts i flexibles; per això, els adaptam contínuament a les demandes de l'alumnat.

Aquests tallers estan complint els seus objectius:

- Millora de la convivència de l'alumnat. Des del moment que estan motivats i participen activament de les tasques proposades, els problemes de disciplina i relació amb els altres desapareixen.
- En la major part dels casos millora l'absentisme. Es donen casos en els quals són els propis Serveis Socials o els mateixos pares que demanen la participació dels seus fills en els tallers per motivar-los a venir al centre.
- Millora de l'autoestima, creant-los situacions educatives que poden afrontar amb expectatives d'èxit.

Foto cedida per l'IES S'Arenal.

Gràcies a la participació en els tallers, cada vegada un major nombre d'alumnes s'han pogut incorporar a programes de Qualificació Professional Inicial o programes de Diversificació Curricular aconseguint el títol de Graduat en Secundària. Aquests alumnes no només no han abandonat el sistema educatiu prematurament, sinó que han superat els problemes de

convivència i han pogut establir un itinerari acadèmic i professional adaptat als seus interessos personals.

Conclusions

Finalment i per concloure cal analitzar com han repercutit els anteriors programes en la millora global de la convivència en el centre, i per això res millor que observar la taula següent:

Variacions en percentatges respecte del curs anterior			
	Amonestacions	Alumnes expulsats	Expedients
2006-07	+ 3 %	+ 11 %	- 15 %
POSADA EN FUNCIONAMENT DEL CARNET DE CONVIVÈNCIA I DEL SERVEI DE MEDIACIÓ ESCOLAR			
2007-08	- 41 %	- 27 %	- 23 %
2008-09	- 38 %	- 14 %	- 17'5 %
1r trimestre 2009-10	- 26 %	- 14 %	- 40 %
SERVEI DE MEDIACIÓ ESCOLAR			
2007-08	Es comencen a fer mediacions		
2008-09	21 mediacions		
1r trimestre 2009-10	10 mediacions		

Margalida Comas Camps (1892-1972)

Joan March Noguera,

del Grup d'Investigació d'Història de la Salut (GIHS-UIB)

La doctora en ciències i pedagoga menorquina Margalida Comas Camps és la científica espanyola més important del primer terç del segle XX i una de les pedagogues més importants de la història de la pedagogia catalana i espanyola. Filla major del també pedagog mallorquí Gabriel Comas (1862-1942) lligat a la "Institución Libre de Enseñanza" i germana de tres mestres, Anna, Maria i Concepció i de l'antropòleg i pedagog Joan Comas (1900-1979) forma part d'un conjunt familiar que va contribuir de forma especialment positiva a la pedagogia dels Països Catalans. La seva carrera acadèmica està plena de matrícules d'honor i de números u en els seus exàmens de les distintes revalides i ingressos. Batxiller a l'Institut Balear i mestre per la Normal de Palma, revalidà el títol amb el de la "Escuela de Estudios Superiores de Magisterio de Madrid", lligada a la I.L.E.

Alumna del catedràtic de Ciències de la Universitat de Barcelona, el valencià i evolucionista Josep Fuset (1871-1952) a l'Institut Balear va rebre les seves ensenyances al Laboratori de Porto Pi, l'estiu de 1914, junt a Bartomeu Darder (1894-1944) i Emili Darder (1895-1937) i posteriorment a la Universitat de Barcelona. El seu primer treball professional fou a l'Escola Normal de Santander com a professora de Física, Química i Història Natural. Essent professora a Santander va obtenir una beca de la JAE per estudiar durant un curs a Londres als Bedford College for Women, Kings College i John Cass Technical Institute, on va estudiar ciències i pedagogia de les ciències.

Paral·lelament havia iniciat a la "Universidad Complutense" els estudis per a llicenciar-se en ciències. De Santander va passar a la Normal de Tarragona. Des de Tarragona va simultaniejar el seu treball professional amb l'acadèmic per llicenciar-se amb ciències

l'any 1925, la qual cosa li permeté investigar al laboratori de la càtedra de Josep Fuset a la Universitat de Barcelona. Un cop llicenciada va aconseguir, mitjançant la JAE, anar a París per fer les investigacions necessàries per a culminar la seva tesi doctoral. A París va treballar al "Laboratoire de l'Evolution des Êtres Organisés" que dirigia en Maurice Caullery (1868-1958) qui li va dirigir la seva tesi doctoral. i la va introduir en el món de la ciència francesa. Tant és així que els articles publicats per Margalida a París tota sola o amb Caullery els podem trobar citats al "Citation Index Expanded" a l'actualitat.

És doctorà l'any 1928 a Madrid amb una tesi titulada *Contribución al conocimiento de la biología del Chironomus humani y de su parásito Paramermis contorta*; el tribunal estava presidit per Odón de Buen, amb Cándido Bolívar com a secretari.

L'any 1929 va assistir a Ginebra al congrés de la World Federation of Education Associations i va conèixer de la mà del seu germà Joan, que estudiava pedagogia a l'Institut Jean-Jacques Rousseau i antropologia amb Eugène Pittard, tota la intel·lectualitat pedagògica de l'època.

En el mes de març de 1931 es va casar amb l'eminent fotògraf i pintor pollencí Guillem Bestard (1882-1969), lligat amb la família Comas des de molts anys enrere, mitjançant la seva vinculació a l'Institució Lliure d'Ensenyança de Pollença.

L'esdeveniment de la II República en el mes d'abril de 1931 i la seva amistat amb Bartomeu Darder li varen suposar un gran impuls a la seva carrera professional.

Així va ésser nomenada en el mes de juny directora de la Normal de Tarragona, en el mes de novembre professora de la Normal de la Generalitat de Catalunya a Barcelona i l'any 1932, vicedirectora.

La carrera de Margalida va culminar amb el nomenament en el mes d'octubre de l'any 1933 de professora de biologia infantil de la Secció de Pedagogia de la Universitat de Barcelona.

L'any 1932 va participar a proposta del Govern de la Generalitat al congrés pedagògic de Niça i l'any 1933 a un d'igual matèria a Dublín, també a proposta de la Generalitat.

L'any 1933 va coordinar i impartir un curs en el mes d'agost, en el si de la "Universidad Menéndez Pelayo" a Santander, titulat "Evolución y Herencia"

En iniciar-se la Guerra Civil va acostar-se a l'organització dels "Quakers" (Premi Nobel de la Pau, l'any 1947) a Catalunya per ajudar els infants desplaçats i en el mateix temps la Universitat de Barcelona la va enviar a Anglaterra per impartir conferències sobre les realitzacions en el camp de l'educació de la Generalitat i del Govern de la República, especialment de les "Misiones Pedagógicas". Això ho va fer al llarg del primer semestre de 1937.

En el mes de juny de 1937 va tornar a Barcelona i el mes de juliol va esser nomenada representant de la República al "Basque Children Committee" per cuidar de la salut i l'educació dels nins bascs desplaçats a Anglaterra com a resultat de la invasió del País Basc per les tropes franquistes i el bombardeig de Guernica. Obtingut el nomenament va tornar a Anglaterra en el mes de gener de 1938, amb llicència de la Universitat de Barcelona.

Va romandre a Anglaterra complint la seva missió amb els nins bascs fins al mes de setembre en què va tornar a Barcelona, per aclarir de nou la seva relació amb la Universitat de Barcelona i per participar en el tribunal d'una tesi doctoral. Al mateix temps va mantenir la seva col·laboració amb els "Quakers" en l'organització de l'evacuació d'infants republicans en direcció a França.

Després d'haver col·laborat amb la instal·lació dels refugiats republicans a França es va incorporar en el mes de març en el seu lloc al "Basque Children Committee", a Anglaterra.

Vençuda la República en el mes d'abril va romandre en el "Basque Children Committee" en nom dels "Quakers" fins al mes de març de 1942 en què va trobar un lloc de feina de professora de biologia de secundària en el "Dartington Hall School" a Totnes (una de les més famoses escoles experimentals d'Anglaterra) en el comtat de Devon.

Al llarg dels anys 40 la trobam com a republicana independent a totes les executives de les organitzacions republicanes a Anglaterra, participant molt activament mentre aquestes estigueren en actiu.

L'any 1947 va aconseguir que el seu home Guillem Bestard es reunís amb ella a Anglaterra després de més de deu anys de separació.

En el moment de començar la Guerra Civil (vacances d'estiu), Margalida es trobava a Madrid i Guillem, a Pollença, on es va refugiar la resta de la família Comas Camps (pare, mare, les tres germanes i els fills d'aquestes). L'any 1957 va viatjar a Mèxic per veure el seu germà Joan, professor d'antropologia a la "Universidad Nacional de México" i va impartir una conferència en el més prestigiós institut d'investigació de la Universitat, el "Seminario de problemas científicos y pedagógicos" que posteriorment es va publicar en el bolletí del seminari.

L'any 1959 es va jubilar i va romandre a Totnes fins a la fi dels seus dies en el mes d'agost de 1972.

Margalida Comas va publicar una dotzena de llibres pedagògics, profusament reeditats i reimpressos fins l'any 1968 per l'Editorial Losada i més de 40 articles científics i pedagògics.

Aquest petit resum de la biografia humana, científica i pedagògica de Margalida Comas posa de relleu l'excepcionalitat d'aquesta dona i justifica que la difusió de la seva biografia de republicana solidària i el reconeixement de la seva vàlua com a científica i pedagoga rebi el major dels suports per part de les autoritats acadèmiques i polítiques, així com per part de les organitzacions feministes i sindicals. □

Seqüeles del PRONADE sobre el Sistema Educatiu i les estructures del MINEDUC

Pere Polo Fernández,

director de l'Escola de Formació en Mitjans Didàctics de l'STEI-i

El Programa Nacional d'Autogestió i Desenvolupament Educatiu (PRONADE) va ser un de tants mecanismes implantats pels governs guatemalencs, per "recomanacions" del Banc Mundial i del Fons Monetari Internacional, per impulsar la privatització de l'educació a Guatemala. La seva creació i desenvolupament varen causar problemes a pares i mares de família, a docents i discents i, en general, al Sistema Educatiu Nacional. Gràcies a la lluita magisterial, aquest programa va ser abolit a inicis de 2009, però les conseqüències de les seves accions, amb menor intensitat, encara perduren en l'àmbit educatiu guatemalenc. Això va despertar l'interès del Centre Internacional per a Investigacions en Drets Humans (CIIDH), que va comanar un estudi del cas a l'exdirigent magisterial Carlos Enrique Fuentes Sánchez, el qual, durant sis mesos es va dedicar a la investigació del tema, els resultats de la qual va plasmar en el llibre titulat "Seqüeles del PRONADE sobre el Sistema Educatiu i les Estructures del MINEDUC", presentat públicament el dijous 15 d'abril d'enguany, el contingut del qual es descriu a continuació.

La part inicial descriu l'educació com un dret humà fonamental, que a Guatemala és incomplet a causa de les profundes inequitats generades per un model històric d'acumulació capitalista,

socialment excoent i concentrador de la riquesa en poques mans, fundat sobre el treball forçat de les poblacions indígenes i mestissos pobres. Al costat de la inequitat, la baixa inversió pública d'un estat raquític al servei de les elits dominants, així com les mesures privatitzadores del neoliberalisme, les quals provoquen que la realitat educativa del país presenti els pitjors indicadors de la regió.

Tot seguit es descriu com en els anys 90, el BM i l'FMI recomanen accions per a crear el PRONADE, tendents a privatitzar l'educació pública, mitjançant la violació de lleis educatives vigents i els drets del magisteri, així com l'obligatorietat cap als pares i mares de família de treballar molts dies sense salari en l'administració de les escoles, sense arribar a oferir una educació de qualitat i amb pertinència ètnica i de gènere als estudiants. El PRONADE va arribar, fins i tot, a tergiversar l'esperit dels Acords de Pau, imposant les seves condicions al sistema

educatiu i fins i tot a la reforma educativa establerta en els esmentats acords, amb moments d'impuls i estancament, que encara avui és un procés inconclús.

Posteriorment, el llibre descriu com les situacions assenyalades varen portar el magisteri a realitzar denúncies nacionals i internacionals sobre les intencions del Programa i a desenvolupar accions

en contra d'aquest. No obstant això, l'esmentat programa es va mantenir durant quatre governs successius arribant a enfortir-se mercè als interessos econòmics dels governs empresarials i dels grans empresaris, amos de les Institucions de Servei Educatiu (ISE) que, a canvi de milions de dòlars, prestaven els seus serveis al programa. Les accions del Sindicat de Treballadors de l'Educació de Guatemala (STEG), varen ser determinants per a la seva desaparició, que va començar a partir de 2008, quan l'actual Govern va iniciar accions pertinents, tals com la signatura del Pacte Col·lectiu de condicions de treball, l'emissió d'alguns Acords Ministerials orientats a l'eliminació del Programa, essent la principal acció el trasllat de les places d'aquest cap a l'escalafó 0-11 (personal permanent) a través d'un procés d'oposició modificat.

En un altre apartat el llibre descriu com encara queden pendents algunes accions per liquidar totalment el PRONADE, perquè encara existeixen escoles en propietats privades, que les varen cedir quan les mateixes pertanyien a l'esmentat programa, així com l'existència legal dels COEDUCA (organitzacions de pares i mares de família que administraven les escoles del programa) que no volen perdre el poder aconseguit, i el maneig d'alguns fons i mobiliari encara pertanyent a aquest.

Descriu també com les accions a favor de l'eliminació del PRONADE han provocat una sèrie d'efectes positius en el sistema educatiu, tals com aconseguir el respecte dels drets humans i laborals dels docents, enfortir la franja de supervisió educativa, desenvolupar l'educació bilingüe intercultural i organitzar el magisteri. A més a més, les repercussions pressupostàries favorables al sistema educatiu, per l'estalvi de milions de quetzals que ja no s'empraran en el pagament de les ISE ni per a altres despeses com el pagament de la renda i reparació d'oficines, transport, comunicació i informàtica i el funcionament de personal administratiu del programa; fons que podran emprar-se a favor de l'educació pública.

A més, l'actual Govern i autoritats educatives, han millorat el sistema, en promoure la capacitació dels docents en servei, la qual cosa vindrà a afavorir la qualitat de l'educació, encara que es té el problema de la crisi financera mundial, més altres problemes econòmics interns, que impediran tenir un millor pressupost per a l'educació.

Finalitza indicant que per completar les "despronadització" del sistema educatiu, és necessari superar reptes pressupostaris per aconseguir la universalitat en tots els nivells, donar continuïtat al procés de descentralització, que es conclouï la reforma educativa i s'elevi la qualitat, l'accés i el trànsit per tots els nivells educatius i l'eficiència interna del sistema, per a la qual cosa assenyalava la necessitat d'una participació més activa del magisteri i de la societat civil organitzada. □

Més de
100 pizzes
d'autor

Especialitat en pizzes
dolces

Grapa d'opelata

CARRER BISBE PERELLÓ, 3 - 07502 PENYA DE MALLORCA
TEL.: 971 71 45 81 - WWW.GRAPADOPELATA.COM

Hibres

Comasòlivas i Font, Joan
Conill amb sajolida
 (Premi Ciutat de Palma Llorenç
 Villalonga de Novel·la 2009)
Palma. Editorial Moll (Raixa, 191)

Apassionada reconstrucció històrica de l'inici de la fi de la pagesia al Vallès, comarca de la corona metropolitana de Barcelona. L'expulsió, a mitjans dels anys cinquanta, d'una família pagesa de la masia en què eren masovers des de feia dècades, escombrats per l'eclosió d'una febrada urbanística que havia de transformar brutalment la fesomia del país, és el desencadenant i el fil conductor de la novel·la. La primera incursió narrativa de **Joan Comasòlivas** és un fris històric minuciosament documentat i una elegia per una manera de viure que va desaparèixer sepultada per l'avidesa d'unes elits dirigents que el franquisme més profund va aconseguir llegar a la democràcia.

Gomila, Andreu (2010)
El port. No serà res de mi
Palma. Editorial Moll (Raixa, 190)

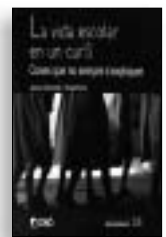
Novel·la de l'esperança i del desencant, ***El port o No serà res de mi*** és la història de na Maria, n'Arnau i n'Orestes, tres joves illencs que, al voltant del Port que els ha vist créixer, viuen el trànsit que els porta de la joventut a la consciència adulta: la desorientació de n'Arnau, l'anhel de plenitud de na Maria i el brutal vitalisme de n'Orestes els portaran a tots tres al coneixement del desig i de l'absència, del goig i de la desolació, de la vida i la mort. El poeta Andreu Gomila debuta en el gènere novel·lístic amb aquest relat introspectiu sobre les expectatives i les frustracions, sobre les oportunitats perdudes i els horitzons ressorgits. Ric en matisos i alimentat per la fe en la bellesa, el lector trobarà en aquesta novel·la una història vívida i commovedora, que l'acompanyarà molt temps després de la seva lectura.

Pere Perelló i Nomdedéu
Poltre(s) (Premi Ciutat de Palma Joan
 Alcover de Poesia 2009)
Palma. Editorial Moll (Balenguera, 154)

Honest amb els seus mestres, Perelló convoca una munió de figures tutelars —de Hölderlin a J.V. Foix, de Yeats a Enric Casasses, d'e.e. cummings a Àngel Terron, de Miquel Bauçà a Paul Celan, de Valéry, Adorno i Heidegger a Andreu Vidal— amb les quals forma rotllana per executar una dansa (precisa, jocosa, metafísica, surreal, carnal o mística, segons s'escaigui) entorn de qüestions com ara el sentit, la significació, la identitat, l'ésser, l'absència o el llenguatge. Poesia de fulguracions i descobriments, *Poltre(s)* confirma —després del debut amb *La llei* (2004)— el de Pere Perelló i Nomdedéu com un nom de referència entre la nova poesia que s'escriu en català.

Carbonell, Jaume i Serra, Àngel
*La vida escolar en un curs. Coses que
 no sempre s'expliquen*
Barcelona. Editorial Graó
(Micro-Macro Referencias, 24)

L'objectiu d'aquest llibre és prendre el pols diari d'una escola al llarg d'un curs. Amb un centenar d'imatges i textos s'expliquen els projectes, les activitats, les formes d'ensenyar i aprendre, el conreu de les diverses intel·ligències, els espais d'aprenentatge dins i fora de l'aula, les rutines i els rituals, els valors educatius, la relació amb les famílies i les intervencions i opinions de tots els agents de la comunitat educativa.

També es destaquen els progressos individuals i col·lectius, les il·lusions, les emocions, les contradiccions, els temors, les incerteses, els encontres, les festes i altres seqüències que marquen la vida d'una institució educativa.

Han volgut explicar la quantitat de coses previsible i imprevisible que ocorren durant un curs a partir d'una escola pública —que ha format part de l'avantguarda de la renovació pedagògica a Catalunya en temps difícils i que en continua formant part— i també la complexitat i diversitat de funcions que ha d'assumir una escola.

Així mateix, volen expressar i simbolitzar el reconeixement, l'esforç i la saviesa de tants i tants mestres que, en contra d'allò que sostenen algunes opinions massa ignorants i estereotipades, contribueixen a dignificar la qualitat de l'escola pública.

Alcover, Antoni M. (2010)
*Aplec de rondaies mallorquines d'En
 Jordi des Racó, V*
 Edició a cura de **Josep A. Grimalt** amb
 la col·laboració de **Jaume Guiscafré**
Palma. Editorial Moll
(Rondaies mallorquines, 5)

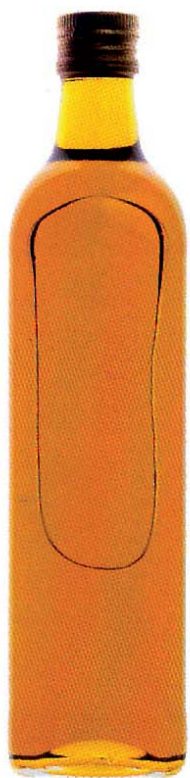

La present edició, iniciada l'any 1996 amb motiu del centenari de la publicació del primer volum de la primera edició de l'**Aplec de rondaies mallorquines d'En Jordi des Racó**, pretén reunir el màxim d'informació sobre la gran obra de **Mn. Antoni Ma. Alcover**. Aquest cinquè volum continua la publicació de les rondalles meravelloses, la qual es va iniciar en el primer volum. Cada rondalla va acompanyada de notes crítiques i comentaris a dos nivells: el del lector culte no especialitzat i el de l'especialista, que trobarà també la transcripció literal de les anotacions corresponents a cada rondalla, extretes de les sis llibretes en què mossèn **Alcover** consignava el material que arreglava de la tradició oral i que li servia com a base per a la posterior elaboració dels textos. També s'inclouen les il·lustracions que han acompanyat tradicionalment les edicions populars de les rondalles, degudes als germans Francesc de B. i Josep Moll Casasnovas, i les que va fer Pere Prat i Ubach per a l'edició de luxe commemorativa del cinquantenari de la primera edició.

Què t'endurries a una illa deserta?

El gust i l'aroma dels productes de les nostres illes

GOVERN
de les ILLES
BALEARS

www.illesbalears.cat

Conselleria de
Comerç, Indústria
i Energia

mou-te **B**

Bicicleta intermodal de Mallorca

Utilitza la bici pública en els teus desplaçaments per Palma, Inca, Manacor, UIB i el Parc Bit

- Aquest servei va dirigit als titulars de la **Targeta Intermodal** i en poden fer ús si prèviament, el mateix dia, han cancel·lat un viatge en qualsevol dels serveis integrats (metro, tren o bus), signant un contracte de cessió i responsabilitat.
- **Com obtenir la Targeta Intermodal?**
Als punts d'informació de les estacions de Palma, Inca i Manacor, de forma gratuïta.
- **A on es pot utilitzar la Targeta Intermodal?**
A tota la xarxa de TREN, serveis de BUS+TREN, a les línies de BUS integrades, així com al servei de préstec de bicicletes "mou-te B" del campus de la UIB, a l'Estació Intermodal de Palma, Inca i Manacor.

Informa-te'n

→ **Tel.: 971 177 777**

Hi col·labora:

SFME
SERVEIS FERROVIARIS DE MALLORCA

Ho organitza:

CTM
CONSORCI TRANSPORTS MALLORCA

GOVERN
de les ILLES
BALEARS

www.illesbalears.cat

Conselleria de
Medi Ambient
i Mobilitat